

Ons Kommeere

VRIE SCHUUNE GAZETTE VAN DE VIEZE GASTEN
VEUR DE BRUGSE PUURTE

JAARGANG 2013 NUMMER 19 - GRATIS

Ja, we wisten het wel, dat Slowakije België niet is.

OnsKommeere

driemaandelijks buurtkrant van

schrijfcultuur en fotoclub van
Bij De Vieze Gasten
Haspelstraat 31 9000 Gent

Redactie & fotografie:

De Schuinschgreivers & Fixatief

Schrijvers:

Els, Mark, Wim, Pieter, Bart, Eline,
Elias, Danny, Veronika.

Fotografen:

Friedje, Anne, Stephanie, Veronika,
Frantiska, Pieter, Els, Sammy, Henk,
Paul, Michelle.

Eindredactie tekst:

Schuinschgreivers

Eindredactie foto's:

Fixatief

Opmaak:

Karlos

Met steun van:

INHOUD ONS KOMMEERE JAARGANG 2013 NUMMER 19

Tegenkomst: Zwervens	3	De zeven verschillen	19
Geschiedenis Roma	4	Foto's Lunik IX	20
Foro's Gent	6	Kosice 2013	22
Janetta Danylova	7	Foro's Kosice - Racipokok	31
De Roma: een kemismaking voorbij vooroordelen	10	Keceroovce, Slowakije	34
Veronika	12	Foto's Keceroovce	35
Kosice door niet Roma-ogen	14	Zehra	36
Op weg	15	Foro's Zehra	38
Foro's Jasov	17	Bink van de maand	40

TEGENKOMST ZWERVEN

Ge dwaalt tussen de rekken van de stedelijke bibliotheek, oord van rust, en uw oog valt daar op een pareltje van Michiel Hendryckx. "Twee ezels". De fotograaf trok jaren geleden van Gent naar de Olympusberg en omdat hij geen zin had om zelf zijn last te dragen trok hij op met een andere, een echte ezel. Het boekje is daar een mooi, dikwijls grappig verslag van. Ontroerend, dat ook. En zie, twee weken later, profiterend van een onwaarschijnlijke zomer, koopt ge u in een opwelling een nieuw tentje en reist ge hem achterna. Met de moto weliswaar, ge hebt het niet zo voor ezels. Want in tegenstelling met Michiels ezel (Odin) zoemt de Honda (NTV 650) als een goed geoliede, betrouwbare machine. Ge volgt deels hetzelfde pad maar laat ge u, gps-loos als ge zijt, leiden door de omgeving, door het moment, door honger en dorst en door pijltjes die uitnodigend de weg naar campings wijzen. Het niet te evenaren Franse landschap ontvouwt zich in al zijn pracht: goudgele graanvelden, doodstille dorpen, wijngaarden. Ge vertikt het om ook maar een meter autostrade te nemen, departementals zijn uw biotoop.

Gravelines is niet de naam van een van die dorpen maar een waarschuwing voor de losse kiezelsteentjes die in Frankrijk overal kwistig over de asfaltbanen worden uitgestrooid. Een martering voor elke motorrijder en fietser. Het onvermijdelijke gebeurt. Een klein baantje, een iets scherpere bocht, voetsangers in die bocht, een massa gravelines. Een kras op de moto, soit, een gat in de broek en een bloedende knie, och kom. Maar die twee gekneusde ribben dwingen u er toe om die avond dan toch maar een hotelletje op te zoeken. Het idee alleen al van de harde grond van een camping is onverdraaglijk.

Ge maakt van de nood een deugd. Een douche met echt warm water! Een zacht bed! Geen joelende tentbewoners! En helemaal toegevend aan de geneugten, zet ge ten langen leste de tv aan. Wat ge daar ziet grijpt u aan Liberté heet de film. Zwervens, maar echte dan. Een groep Roma uit België die in WOII in Frankrijk, datzelfde Frankrijk, op zoek zijn naar seizoensarbeid. Maar "c'est la guerre". Strikt verboden te zwerven. Hoe ze ook proberen om dat verbod te omzeilen, hoe een lokaal goed meins ook probeert om hen te helpen: wat gebeuren moet, gebeurt. De bohemians worden opgepakt, gevangen gezet en gedeporteerd. "Waarom?" vragen ze. "Om Frankrijk te verlossen van het gespuis," antwoordt een Franse politiman die dapper de kant van de bezetter gekozen heeft.

Ondanks het zachte bed slaapt ge toch niet meteen in. De volgende dagen trekt ge voort. Maar ge voelt u toch wat minder zwerver. De wegen zijn perfect, overal rust en vrede, genoeg geld voor een baguette en wat kaas, niemand die u zoekt en in Gent een thuis dat op u wacht. Zo is het gemakkelijk natuurlijk.

Mark

Roma geschiedenis

naar India, het ware land van afkomst van de Roma. Waaronder de Roma begonnen uit te zwerven is onduidelijk, er zijn weinig of geen geschreven bronnen. Wel zijn er bronnen die berichten over een Afghaanse heerser die rond 1000 Noord-India verschillende keren binnenviel en jonge mannen meenam als slaven en jonge meisjes als diensters. Rond die periode zien we een georganiseerde migratie van Roma. Genetisch onderzoek echter heeft aangetoond dat er vijf eeuwen vroeger al bevrijde slavenvolken Noord-India verlieten richting Balkan vanwaar er zich andere groepen over Europa hebben verspreid en sommige terug zijn gekeerd naar India.

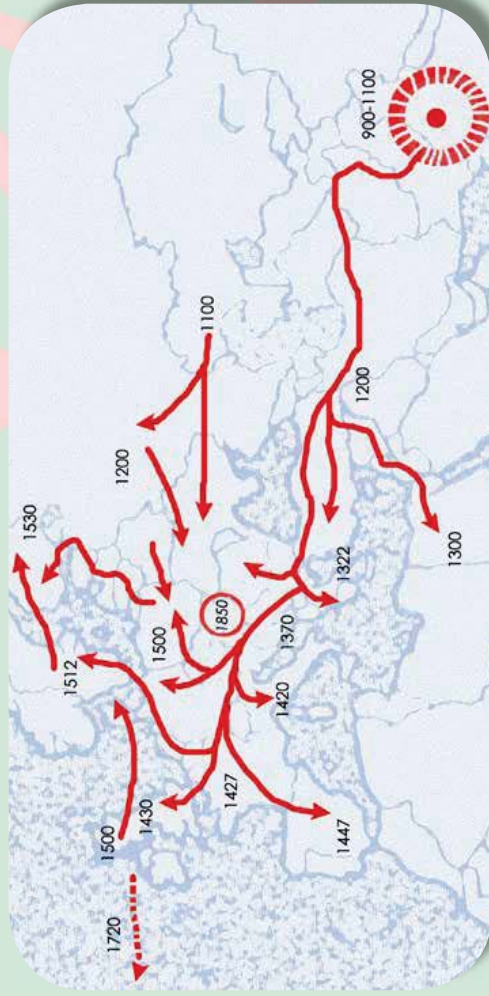
Zwerft uit!

Exodus, De uittocht uit Egypte, vertelt het verhaal van het vertrek van de Israëlieten uit het oude Egypte. Voor ze echter Het Beloofde Land bereiken moeten ze van God veertig jaar in de woestijn rondzwerven... Het Engelse gipsy, het Spaanse gitano en het Franse gitane zijn afgeleid van Egypte waarschijnlijk omdat veel Roma dachten dat ze uit Egypte afkomstig waren; er zijn namelijk heel wat Romaverhalen die raakvlakken hebben met de Exodus. Maar klopt dat?

In 1933 werd de Romavlag ontworpen en pas erkend tijdens het eerste Internationaal Romani Congres in Londen (op 8 april 1971, sindsdien de Internationale Romadag). Er volgden door de jaren heen verschillende congressen met als doelen het bereiken van een standaardisatie van het Romani als taal (men zou eigenlijk over talen moeten spreken; omdat het Romani geen uniform schrift kent bijvoorbeeld, zijn er verschillende versies van het volkslied), verbeteringen in burgerrechten en onderwijs, behoud van de Roma-cultuur, rechtsherstel van het leed uit de Tweede Wereldoorlog en internationale erkenning van de Roma als een nationale minderheid van Indiase komaf. Op de vlag zien we inderdaad een verwijzing

Eenheid in verscheidenheid

Vandaag zijn er naar schatting tussen de acht en tien miljoen Roma wereldwijd verspreid, hoewel de meeste nog altijd op de Balkan wonen. (In volgende landen wonen meer dan een half miljoen Roma: Roemenië, Slowakije, Bulgarije, Turkije, Hongarije, Tsjecho, Ex-

Joegoslavië, Griekenland en Spanje) Er is een grote diversiteit binnen de Romagemeenschap.) Gebaseerd op hun woonplaats, gebruiken en dialecten zijn er vijf grote groepen Roma te onderscheiden, die op hun beurt ook weer in groepen opgedeeld worden: Kale, Kalderash, Sinti (misschien de bekendste), Romnichal, Erildes... verder zijn er Faron Nipe, Manus, Merechors, Lavutara, Didikais en Lovar. De meeste Roma in België komen uit Oost-Europa; in Gent zijn dat hoofdzakelijk Bulgaren en Slowaken, in Lokeren Tsjechen, in Sint-Niklaas ex-Joegoslaven en in Brussel en Antwerpen Roemenen).

Met klei omhulde egel gebakken in de oven en andere misverstanden

Er hangt een romantisch, discriminerend en ongenueanceerd sfeertje rond het woord 'zigeuner'; een tsgan is een tovenaars, een handelaar, een muzikant en een woonwagenbewoner... Op het net las ik een zeer bedenkelijke spreekbeurt van een student van de middelbare school, ik citeer een paar dingen, letterlijk:

"Zigeuners leven zonder klok, ze eten als ze honger hebben, slapen als ze moe zijn en staan op als ze uitgeslapen zijn. Zigeuners wassen zich niet te vaak, ze zeggen: als ik me was, voel ik me geen mens meer. Ze vinden een toilet een ronduit smerig en verkies de tuin als wc. Zigeuners zijn het niet gewoon om met kookboeken te werken, daarom hebben ze hun eigen recepten, en hebben ze geen vaste hoeveelheden. Hun levelingsgerecht is egel, die ze omhullen met klei en bakken in de oven. Ze eten vlees met mate, paardenvlees is volstrekt verboden. Maar gevogelte en wild gebraden gaan vlot naar binnen. Bij feestmalen, vloeit het bier en de sterke drank rijkelijk. Ze eten niet veel brood."

Er wordt vastgesteld dat er veel schoolverzuim is onder Roma, ze zouden nauwelijks deelnemen aan het middelbaar onderwijs; als je leest wat in ons middelbaar onderwijs over ze wordt beweerd is dat best te begrijpen.

Normen en waarden

In de Servische krant Politika stond begin december 2010 te lezen dat vanuit de Roemeense hoofdstad Boekarest een wetsvoorstel bij het parlement was ingediend om Roma weer zigeuners te noemen omdat Roemenen vaak met de naam Roma worden verworven, een grote fout volgens de Roemeense presi-

dent om jaren geleden zigeuners Roma te noemen; wie uit de samenleving wordt gedruwd maakt er logischerwijze geen deel van uit. Het merendeel van de Roma heeft noghans de religie van het land waar ze wonen overgenomen, een beetje aangedikt met bijgeloof en het geloof in het bovennatuurlijke dat weer naar India en het geloof van de Hindoes wijst.

(een versie van Djelern, Djelern, het internationale volkslied van de Roma)

Oh Roma, oh kinderen, Oh Roma, oh kinderen!

Op mijn zeer lange weg Kwam ik veel gelukkige Roma tegen Oh Roma, waar komen jullie vandaan Met tenten op gelukzalige wegen

Het gezin is belangrijk en er is verplichte solidariteit en respect voor de oude generatie. Willen wij dan dat zij (altijd dat wij/zij verhaal inderdaad, Els) willen wij dus dat zij zich aan onze normen en waarden aanpassen? Wat zijn onze normen en waarden?

Bart

Janetta: een getuigenis

Bij het begin van het gesprek is Janetta Danyiova zeer afwachtend. Om niet te zeggen: stuurs. Ze behoort tot de eerste generatie van Roma die naar België kwamen en heeft zich van in het begin het lot van de Roma aangetrokken. 'Ik heb dat verhaal al zo dikwijls verteld' zegt ze. Pas wanneer ik opmerk dat het verhaal toch nog lang niet door iedereen is gehoord, steekt ze van wal... en is ze niet meer te stuiten...

Toen we nog in Kosice woonden, werkte mijn vader in een autolakkerij, maar eigenlijk was hij muzikant. 'Muzikant' was ook wat op zijn identiteitskaart

stond. Zijn instrumenten stonden in een kamer waar we als kind niet binnen mochten. 's Avonds was hij vaak weg om te gaan spelen. Mijn moeder werkte als poetsvrouw. Maar dat was niet het enige werk dat mijn ouders deden. Ze dreven ook handel. Dat is een traditie bij de Roma uit Kosice. In het begin verkochten ze plasticen zakken met merkmaken op: Marlboro, Marco Polo, ... Daarna zijn ze overgegaan op kledij. Ze gingen kleren kopen in het buitenland en verkochten die in Slowakije op de markt. In de zomer gingen ze naar Hongarije om speelgoed. Daarmee gingen ze naar de kleine dorpen in de buurt van Kosice, vooral als er daar religieuze feesten waren. Na de mis was er markt en daar verkochten ze speelgoed. Dat heb ik ook nog gedaan als kind. Maar toen kwam de migratie...

Dankzij hun handel hadden mijn ouders het financieel niet slecht. Wij hebben als kind niets moeten missen: we hadden altijd nieuwe kleren, speelgoed, ... Wij waren stadsmensen, je had in Kosice ook mensen die afkomstig waren van het platteland. Die waren dikwijls veel armer. Ze woonden in de grote appartementsblokken buiten de stad: Lunik 9, het 'getto' dat nog altijd bestaat. In het begin waren de levensomstandigheden in het getto niet zo slecht. Maar toen kwam de val van het communisme. Slowakije werd lid van de Europese Unie. Het werd crisis. Mensen verloren hun werk. Het leven werd duurder. In de communistische periode was racisme strafbaar. Er was een goede verstandshouding tussen de blanken en de Roma. Als iemand het woord 'zigeuner' in de mond nam, kon die aangeklaagd worden. Na de val stak het racisme plots de kop op. De Roma werden de zondebok voor van alles en nog wat. Ze werden gezien als parasieten. Toen er minder werk kwam, waren de Roma de eersten die werden ontslagen. Ook mijn vader geraakte zijn werk kwijt.

In de periode van het communisme kregen de mensen gratis een huis. Na de val kwam er een wet die mensen de kans gaf om het huis waarin ze woonden te kopen. Mijn ouders hebben toen ons appartement gekocht. Maar veel Roma hadden niet genoeg geld om dat te kunnen doen. Zij moesten een huis huren. Maar als ze hun werk verloren, konden ze de huur niet meer betalen. Zo zijn veel mensen die vroeger alles hadden naar het getto moeten verhuizen. Er kwamen steeds meer mensen wonen en de levensomstandigheden werden alsmat slechter. De mensen hebben een paar kraantjes, ze vullen hun bad om de dag door te komen. Ze leven daar als beesten. Verschillende gezinnen wonen samen in één appartement. Er is soms water, soms elektriciteit, geen gas. Ze koken op een zelfgemaakt vuur op hun balkon.

Mijn ouders voelden al vroeg dat het klimaat aan het veranderen was. In 1993 zijn we vertrokken naar Duitsland. Ik was 14 jaar. Als kind had je geen keuze: je moest mee. Langs de ene kant begreep ik dat wel, maar langs de andere kant... Ik had altijd alles gehad en plots voelde ik mij... als in de oorlog. We verbleven in opvangcentra. Het was er als in een kamp: ijzeren bedden, één tafel, vuil, kakkerlakken, ... De douches waren gemeenschappelijk en als meisje voelde je je niet veilig, dus douchte ik soms wekenlang niet. Mijn broers waren nog klein en ik heb veel voor hen moeten zorgen. Die dingen hebben mijn karakter gevormd.

Na anderhalf jaar moesten we terugkeren naar Slowakije. Toen we terugkeerden naar Slowakije kon ik niet terug naar mijn oude school. Ik dacht na over mijn toekomst. Ik kon goed tekenen en ik werd gevraagd om tekenen te geven aan kinderen. Ik zei ja. Maar mijn ouders merkten dat de toestand in Kosice alleen maar achteruit was gegaan en we vertrokken opnieuw. En weer moest ik alles achterlaten.

In 1996 zijn we naar België gekomen. Eerst woonden we in Tienen. We wilden direct de taal beginnen leren, maar het was toen nog helemaal niet zoals nu. Tegenwoordig word je onder druk gezet om Nederlanders te leren. Vroeger waren er helemaal geen cursussen. Wij waren op zoek en er was niets. In Slowakije las ik veel boeken. Ik volgde ook het nieuws in de krant. Ik miste dat. Ik wilde de taal leren. Toen zijn we naar Open School gestapt. Daar zeiden ze: als julle 10 volwassenen van buitenlandse afkomst kunnen verzamelen die Nederlanders willen leren, dan kunnen we een cursus opstarten. Zo gezegd, zo gedaan. Na 2 jaar Open School ben ik volwassenonderwijs gaan volgen. We kwamen af en toe bij nonnetjes die voedsel uitdeelden en een tweedehandswinkel hadden. Daar verkochten ze ook boeken. Vooral bijbels en andere religieuze uitgaven. Maar op een dag vond ik er een boek met de titel: 'Wie is mijn moeder?' Dat is het eerste boek dat ik in het Nederlands heb gelezen. Ik heb het nog altijd. Toen ik opnieuw de krant kon lezen, las ik over de opkomst van het Vlaams Blok. Dat maakte mij zo kwaad dat ik begon te

spreekt, iets wat ik eerst niet zo goed durfde.

Wij hadden asiel aanvraagd, maar mochten nog niet werken. Drie jaar later kregen we een oranje kaart. Dat betekende dat de procedure nog altijd liep, maar dat je al mocht werken. Ik ben direct in een fabriek gaan werken: ruitensluisen inpakken. Mijn zus deed dat heel graag, maar ik niet. Ik wilde dat niet mijn hele leven blijven doen. Via het arbeidsonderwijs volgde ik Administratief Recht. Ik leerde met de computer werken en wilde verder studeren, maar mijn moeder vond dat ik moest werken.

Ik volgde nog altijd de actualiteit. Er werd toen veel gesproken over integratie. Dat deed mij denken aan wat wij hadden meegemaakt: wij wilden ons integreren, maar er waren niet eens cursussen Nederlands. En ik schreef een kritische lezersbrief naar de krant. Toen de brief werd gepubliceerd, was mijn moeder boos. Ze was bang dat de brief gevolgen zou hebben voor onze asielaanvraag. Op een dag gingen we boodschappen doen. Toen we terugkeerden, stonden er mensen voor de deur: 'Wij zoeken een Janetta.' Wij in paniek: wat gaat dat zijn? Het waren mensen van Open Grenzen, een organisatie die zich onder meer bezig hield met de opvang van illegalen. Zij hadden mijn lezersbrief gelezen. De volgende dag kwam er iemand van de integratiedienst van Leuven, die begon te werken rond Roma, die mensen begonnen mij meer en meer bij hun werk te betrekken. Ik hielp toen sowieso al veel Roma-gezinnen: ik kon goed praten, dus ging ik met hen naar het OCMW, enzovoort. Men kende mij en zo werd ik meer en meer een spreekbuis voor de Roma.

Toen begonnen de uitzettingen. Ik nam deel aan protestacties in Brussel en Tienen. Voor het eerst in Europa kwamen Roma op straat. Mijn moeder vond dat ik moest oppassen. Ze was bang dat we door mij het land uitgezet zouden worden. Ik had geen schrik. Ik zei: 'Geen enkele Roma heeft ooit definitief asiel gekregen. Wij gaan dat ook nooit krijgen.' Ze wilden ons hier toch niet. We hebben niets te verliezen. Tot op de dag van vandaag heeft er nog altijd geen enkele Roma asiel gekregen. Wij zijn gezegd alleen maar economische vluchtelingen.

In 2000 waren er wel de regularisaties. Ik stelde met de hulp van een advocaat een dossier samen voor ons gezin. Daarna deed ik dat ook voor andere gezinnen. Vrienden van mij gingen naar Slowakije om foto's, video's, interviews, ... te verzamelen van de getto's. Ik ging mee naar de commissie om te bemiddelen. Zo hebben bijna alle Roma-gezinnen in Tienen een positief advies gekregen.

Toen ik 9 maanden bij de fabriek werkte, liep mijn contract ten einde. Ik had er goeie contacten en ging praten met de sociale dienst. Ik vertelde ze dat ik wilde studeren.

Toen las ik een artikel over de opleiding tot ervaringsdeskundige in de kansarmoede en sociale uitsluiting: dat was wat ik wilde.

Mijn contract in de fabriek liep toen net af. Ik nam het besluit om het contract niet te verlengen en mij in te schrijven voor de opleiding. Ik had geen recht op stempelgeld, dus kon ik alleen maar gaan aankloppen bij het OCMW; mijn inkomen ging van 38.000 frank naar 8.000 frank. Mijn moeder was daar niet blij mee: we leefden nog altijd in armoede en zij dacht alleen aan het geld. Ik begreep dat wel, maar ik was jong en dacht op lange termijn. Ik moest dat doen. Maar toen het voor het OCMW duidelijk werd dat ik zelf mijn contract had stopgezet, werd mijn uitkering geweigerd en had ik helemaal geen inkomen meer. Ik vroeg advies aan

een bevriende advocaat, ging in beroep en won. Gelukkig. Daarna heb ik drie en een half jaar naar Hasselt gependeld om de opleiding te kunnen volgen, maar ik heb mijn A2 gehaald. Sindsdien werk ik. Het is geen gemakkelijke weg geweest. En sindsdien is het alleen maar moeilijker geworden om je weg in deze maatschappij te vinden.

Ik heb 6 jaar in de bijzondere jeugdzorg gewerkt. Ik zat als ervaringsdeskundige in een multidisciplinair team dat het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg en de Jeugdrechtsbank adviseerde.

Toen ik begon te werken in de bijzondere jeugdzorg, was het nodig om te stoppen met vrijwilligerswerk voor Roma-gezinnen. Toen ik er na 6 jaar vertrok, ik had een burn-out opgelopen, wilde ik specifiek voor de Roma gaan werken. Het was op een moment dat het steeds duidelijker werd wat er aan het gebeuren was in de landen van herkomst. Dat zorgde bij mij voor een nieuwe gedrevenheid. Op Roma lag toen stil en er was niemand die iets deed. Ik was dan ook heel blij toen ik werk vond bij de POD Maatschappelijke Integratie. We zijn er bezig rond de verplichte integratiestrategie en het beleid op Europees niveau.

Nu werk bij de POD Maatschappelijke Integratie. Ik doe beleidswerk rond het thema's 'Roma' en 'Kinderarmoede'. Binnenkort wil ik met steun van mijn werk Gezinswettenschappen gaan studeren, omdat ik voel dat dit geen eindpunt is voor mij. Mijn dienst trekt zich niet terug in een ivoren toren, we bezoeken bijvoorbeeld ook OCMW's, maar ik mis toch het contact met de mensen.

De migratie is een keerpunt geweest in mijn leven. Als kind, in Slowakije, heb ik stabiliteit gekend. Door de migratie is dat allemaal verloren gegaan. De hele toekomst is weg. Dat is voor veel Roma zo. Als mensen Roma zien rondtrekken, zeggen ze: dat is hun cultuur, ze zijn dat zo gewoon. Maar Slowakische, Tsjechische, Poolse Roma zijn al heel veel generaties geen rondtrekkende zigeuners meer. Ze zijn dat helemaal niet gewoon. Ze zoeken stabiliteit en ze vinden die niet, dat is het. Op dat vlak zijn wij niet anders dan Westers.

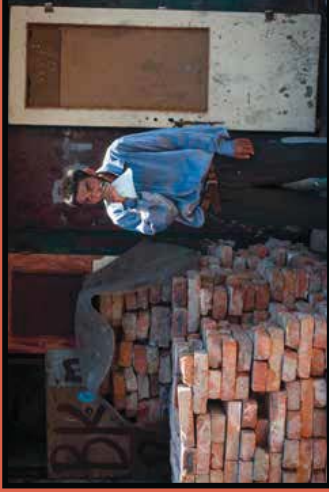
We geraken maar niet af van dat stereotiep beeld, terwijl we al zo lang België zijn. Ik vind: we moeten ervoor zorgen dat we onze cultuur niet verliezen, maar we moeten er ook voor zorgen dat we ons thuis beginnen voelen. Dat is wel aan het groeien, maar heel traag. Want ondertussen zijn er veel gezinnen kapot gegaan. Veel jongeren zijn op zoek naar hun identiteit en geraken op het verkeerde pad. Druggebruik bijvoorbeeld is een groot probleem bij Roma-jongeren. Ook omdat de oudere generatie niets weet over drugs en omdat er een groot taboe rust op begeleiding, afkickencentra, psychiatrie, enzovoort.

Nog zo'n stereotiep idee over Roma is dat ze wantrouwig zijn tegenover de buitenwereld. Dat is misschien voor een stuk waar, maar omgekeerd kan je toch hetzelfde zeggen? Ik ben iemand die, als iemand anders in nood zit, moet helpen. Zo ben ik. En ik heb geen zin om daar verandering in te brengen. Mijn burn-out was een moeilijke periode. Je hebt alles gegeven en dan zeggen ze tegen jou: je moet grenzen trekken. Daar heb ik veel over nagedacht en veel aan gewerkt. In het begin zei ik op alles 'nee', om mij te beschermen. Maar daar ben ik na een tijd mee gestopt: ik moest ook mijzelf kunnen zijn.

Nu heb ik een nieuw evenwicht gevonden. Het heeft me meer zicht gegeven op wat waarde heeft en wat ik wil ben. Waren.

Danny

Michalovce

De Roma een kennismaking voorbij vooroordelen

De laatste jaren horen we heel wat verhalen over de Roma. Elke week staat er wel een artikel over hen in de krant. En het nieuws is meestal niet zo fraai: van zelfgebouwde krotwoningen aan de Wondelgense Meersen hier in Gent of aan het station van Brussel-Zuid over rondtrekkende groepen die met hun caravans zonder toestemming terreinen bezetten tot meer of minder georganiseerde vormen van diefstal en bedelarij. We lijken als samenleving niet zo happig op deze nieuwkomers, die op het eerste zicht vooral een verhaal van overlast met zich meebrengen. Althans, dat is het beeld dat meestal over hen heerst: Roma hebben weinig respect voor anderen, ze zijn lui en niet bereid om te werken, ze zijn vuil en maken veel lawaai. Dat is één kant van het verhaal, de bekende kant van het verhaal. Het idee dat over Roma bestaat in de hoofden van mensen die de andere kant niet of nauwelijks kennen

Het zou niet eerlijk zijn dat verhaal als onwaar af te doen. Het samenleven met Roma die in Gent vooral immigreren uit Slowakije, Bulgarije en andere mate Tsjecho en Roemenië blijkt niet altijd even vanzelfsprekend. Soms zijn er burenumruzes en lijken mensen elkaar maar moeilijk te verstaan. Toch is het al te gemakkelijk de verantwoordelijkheid daarvoor in de schoenen van de Roma te schuiven. Samenleven doen we – zoals het woord zegt – immers 'samen'. Elkaar leren kennen en met elkaar in gesprek gaan is daarvoor een voorwaarde. Dat we daarbij vooroordelen hebben is tot op zekere hoogte onvermijdelijk, maar wel gevaarlijk. Door te kort door de bocht te gaan streken we mensen in een hokje waar ze misschien niet thuis horen of willen horen. En dan gaat de bal natuurlijk aan het rollen.

Gelukkig kan het ook anders. Vzw Opere Roma is een zelforganisatie van Roma in Gent die zich al enkele jaren inzet om het samenleven tussen Roma- en niet-Roma te bevorderen, onder andere door te werken aan een meer genuanceerde beeldvor-

ming. Dat doen ze door 'vormingen' te organiseren voor professionals in de sociale sector en infossies in te richten voor Roma om wegwijis te geven in onze samenleving. Daarnaast genieten hun voetbalploeg en muziek-groepje steeds meer bekendheid. Zo traden ze al verschillende keren op in de buurt. 'Beeldvorming' staat daarbij centraal: hoe kunnen we op een andere, meer positieve manier naar Roma kijken die het samenleven bevordert? Een voor de hand liggend antwoord op de vraag is door te gaan benadrukken waar Roma wel goed in zijn. Dan komen we al snel uit bij muziek, dansen of lekker koken. En inderdaad, die vaardigheden staan bij heel wat Roma hoog aangeschreven en verdienen over generaties heen veel aandacht. Muziekopredens, buurtfeesten en andere gelegenheden geven de kans om kennis te maken met de kant van 'de Roma-cultuur'. Maar ook al mag die veel positievere benadering aanknopingspunten bieden voor erkenning en Roma een plaats geven in de samenleving, ze kan nooit voldoende zijn om een integratie- en samenlevingsverhaal aan op te hangen. Daar is méér voor nodig. De negatieve beeldvorming maakt dan wel plaats voor een positieve benadering, maar het vertrekpunt zijn nog altijd vooroordelen en clichés. Alsóf Roma alleen daárvor goed zijn. Je zal dan maar eens opgroeien als Romajongere en net iets minder rijkelijk beedeeld zijn met talenten om muziek te maken, te dansen of te koken...

Een andere insteek is om eens in de spiegel te kijken. Dat overheden en bestuurders criminaliteit willen aanpakken en inperken, spreekt voor zich. Als diezelfde bestuurders initiatief nemen om de bedelarij in deze stad aan te pakken, wordt de grens al vager. Misbruiken en uitbuiting zijn natuurlijk niet toelaatbaar, maar als de komst van Roma naar onze stad aanleiding geeft om de bestaande wetgeving die bedelen toestaat te gaan herzien, gebeurt er iets vreemds. Die praktijk wordt eensklaps 'criminaliteitsd' om het straatbeeld schoon te houden, dan wil zeggen: zonder bedelenden, dat wil zeggen: zonder bedelende mensen. Het is een heel andere

laars op de achtergrond van de foto's van de vele toeristen in onze stad. Die zouden anders op een dag wel eens kunnen wegblijven... Als zoiets gebeurt, kunnen we vraagtekens stellen bij de gastvrijheid van de stad, of blijkt die toch begrenst. Dan is een blik in de spiegel niet overbodig en zegt hoe wij als samenleving omgaan met de Roma misschien minstens zo veel over onszelf als over hen...

Maar wie zijn die mensen nu, die naar hier komen en hier in sommige gevallen al een hele poos zijn? Het is moeilijk om over Roma in veralgemeende termen te spreken. Dat inzicht is een eerste belangrijke stap voorbij heel wat van onze vooroordelen. Verschillende Roma-groeperingen hebben uiteenlopende tradities en gewoonten. Ze komen bovendien uit landen waar de levensomstandigheden sterk uiteenlopen. Het idee dat Roma zigeuners zijn die rondtrekken, klopt al lang niet meer: naar schatting leeft zowat 95% van de Roma in Europa min of meer sedentair. Ook de taal is geen verbindende factor: het Romanes wordt door zowat de helft van de Roma gesproken, maar zelfs dan lopen de varianten en dialecten zo ver uiteen dat Roma uit pakweg Slovakije en Roemenië elkaar moeilijk of nauwelijks kunnen verstaan. En een Spanjaard is toch ook geen Italiaan? Het erkennen van die verschillen is cruciaal voor een eerlijke beeldvorming. Roma en Roma is twee, of eigenlijk veel meer. Wat hen als groep bindt, is dan meestal een maatschappelijke positie: het racisme en de uitsluiting in herkomstlanden zijn alomtegenwoordig en nemen nog steeds buitensporige proporties aan, dat zijn de Europese Unie niet waardig. Dat begint bij schijnbare kleingeheden zoals een bus die niet stopt als er alleen maar Roma aan de halte staan of mensen die geschaduw worden van zodra ze de supermarkt binnen komen. Aanvaard worden voor een job is in die context al bijna helemaal onmogelijk. Maar soms gaat het nog veel verder, en vertaalt racisme zich in mishandelingen door de politie, de massale sterilisatie van vrouwen bij de

bevalling zonder hun instemming of demonstraties en razzia's door neonazistische groeperingen die steeds meer aanhang kennen. Ook dat is het verhaal dat heel wat Gentse Roma meebrengen uit herkomstlanden en hun houding tegenover de burgersamenleving mee bepaalt.

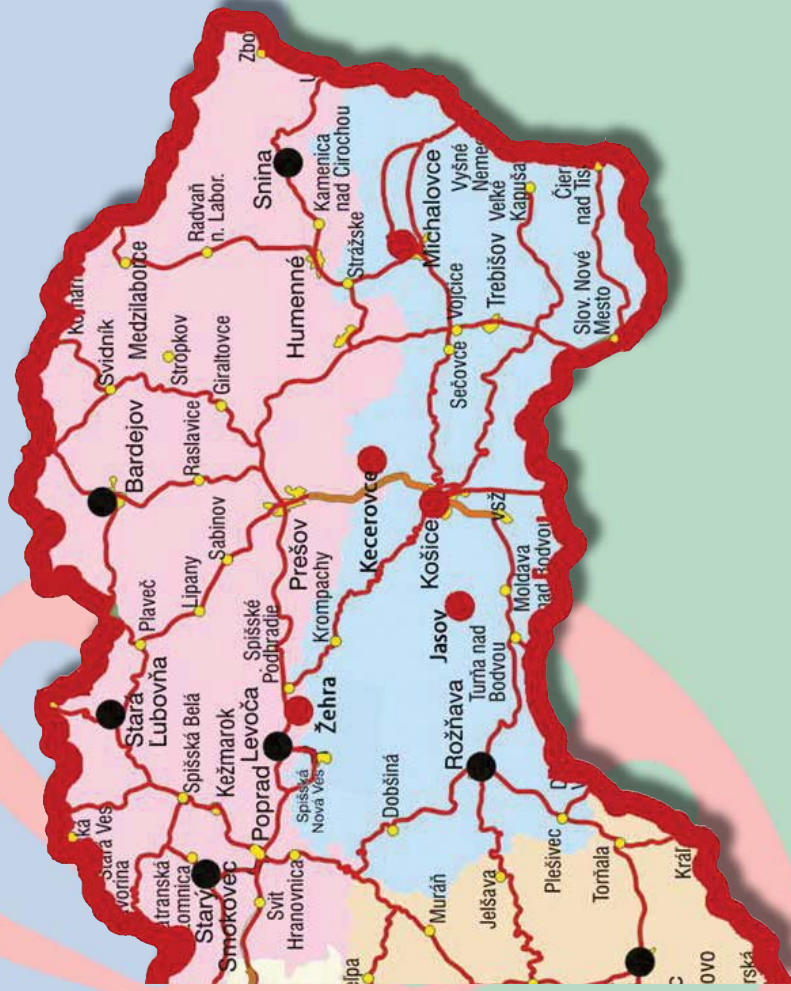
Dat toont eens te meer hoe belangrijk het is om vooroordelen te doorbreken, in twee richtingen. Met mensen praten is een voorwaarde om 'hun verhaal' te leren kennen en te leren zien dat ze misschien wel niet

zo veel anders willen dan elk van ons; een betere toekomst voor zichzelf en hun kinderen. De openheid en bereidheid tot dat gesprek is omgekeerd een eerste stap om een ruimte voor vertrouwen te scheppen en Roma te tonen dat het ook anders kan en dat ze hier wel kansen kunnen krijgen.

schonden, dus is geduld aan de orde. Maar alles begint met 'wij' en 'zij' een samen te maken: of dat nu in een gesprek tussen burens is, op een feest met wat muziek, aan de zijlijn van het voetbalveld of door te luisteren naar

elkaars verhalen doorheen woorden en beelden is op zich van secundair belang. Als we maar leren zien dat we voorbij heel wat verschillen ook veel met elkaar delen. Zo willen we beschieden bijdragen om voorbij de vooroordelen die ruimte voor wat meer begrip mee te creëren en hoffelijk schrijft u zich mee in op die ontdekkingsreis naar de ander, naar onszelf, en naar elkaar!

Elias Hemelsoet 4-9-2013

Hoi iedereen!

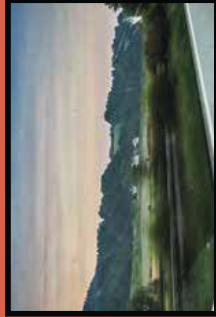
Dus ja, België en Slowakije, dat is iets helemaal anders. De mensen, de steden en ah ... het is veel te veel.

Toen ik in Slowakije ben aangekomen met mijn familie was alles anders: de taal, het huis, de omgeving, ... alles!

't Was een ramp voor mij en ik meen het.

Dus we kwamen thuis, ik heb rond gekeken en die moment dacht ik al: het gaat hier niet lukken. Dus ben ik na ongeveer één week terug gegaan..

Daar was geen warm water, dus we konden ons niet douchen. Ik had daar geen vrienden, kende niemand daar. Het was gewoon saai, saai, SAAI! Ik verveelde mij daar

leuk om mijn familie te zien! Niets anders.

Ik ben ook naar Lunik 9 geweest met onze bende; Sam, ... het was vreselijk!

Ik ben daar gaan wandelen met een meisje uit België, vrienden van mij. Iedereen keek ons aan en roddelde dat we Belgen zijn omdat we Nederlands aan het praten waren. Ik was ook wat bang van de Roma-mensen die allemaal op ons af kwamen omdat wij scheef aan het kijken waren. En als je op Lunik 9 vecht, dan komter een ganse bende, dat zou ook niemand leuk vinden.

Daarna ben ik op bezoek gegaan bij mijn nonkel en tante. Toen ik binnen kwam herkenden die mij niet, een schok voor mij! Haha.

We hebben ook samen foto's getrokken, het was leuk.

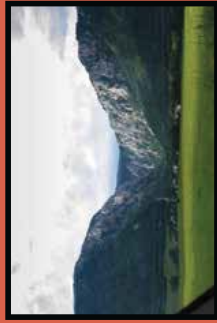
Toen ik weer terug kwam, dacht ik: allé weer hetzelfde; opstaan, tanden poetsen, eten, drinken en slapen. Dat kon ik niet meer! Dus moest ik daar dringend weg. Gelukkig ben ik terug in België.

Het verschil tussen België en Slowakije is dat je in Slowakije niet zo veel kan doen. Geen goeie scholen, geen geld. En met het geld weet je niet wat je moet doen; of eten kopen, of school betalen, het is echt moeilijk.

In België heb je meer kansen voor later; op werk, op school, overal dus. Het is hier in het algemeen gemakkelijker.

Tja, ik heb niets nie meer te schrijven, 'zeggen' alleen dat ik nooit meer naar daar wil gaan.

Veronika

Het licht van de troost

na alweer een bevlogen tocht op jacht naar een beeld

dat poogt te vatten wat niet te vatten valt
en een mise-en-scene met schoonheid en tragiek in een gulden snede strijk je neer

en je vraagt je liefste de ogen te sluiten
en op haar buik schets je per vinger de gevolgdde route

en je beschrijft haar, wederom, het relaas van alle gemiste foto's in geuren en kleuren
en fluistert haar in het oor dat de wereld te groot is
om te bezien door kleine gaatjes
en te klein voor grote woorden
en je vrouw,

in haar meest vrouwelijke versie,
verkiest het licht van de troost
boven de schaduw van het succes
en zo vang je,
op de valreep,
alsnog een beeld dat er staat
als een stand-beeld

Pieter

Košice door niet-Roma-ogen...

Niet alleen voor de Roma is het hier economisch moeilijk. Ook andere Slowaken hebben het niet gemakkelijk. Mikulaš, afkomstig van een dorpje op zestig kilometer van Košice, is afgestudeerd in machinetechniek en werkt voor amper 200 euro per maand als taxichauffeur voor een bedrijfje dat vier weken geleden werd opgestart. Hij heeft ook nog seizoensarbeid gedaan in de buurt van Utrecht en was barman in een Londense pub. Ook nu probeert hij regelmatig een job in het buitenland te bemachtigen, omdat die veel beter betalen.

Zijn baas is een voormalig politie-inspecteur, tussendoor opgeleid voor corruptiebestrijding door een Amerikaanse instantie. Er blijken nogal wat financiële ondersteuning van de Roma te bestaan vanuit de Europese unie, maar het ziet er naar uit dat zij die ervoor moeten zorgen dat die middelen de Roma ten dienste staan, er tevens voor verantwoordelijk zijn dat de steun niet of nauwelijks voor de Roma wordt gebruikt. De informatie over die steun wordt op zo een wijze aan de Roma gepresenteerd dat ze er kop nog staart aan krijgen. Daarenboven wordt die informatie enkel schriftelijk gegeven terwijl de verantwoordelijken heel goed weten dat de meeste Roma analabeet zijn, met als gevolg dat de voorziene middelen hoofdzakelijk gebruikt worden om de administratie te betalen die er de facto voor zorgt dat ze niet bij de Roma terechtkomen. Kafka dus.

In 2003-2004 was Mikulaš' baas, toen nog in dienst van de politie, betrokken bij de reddingsacties na een landverschuiving ter hoogte van de Roma wijk Jarovnice in de buurt van Prešov. Er vielen toen 54 doden. Vandaag woont de groep van een duizendtal Roma nog op dezelfde plaats. Slechts één van hen werkt intussen, als beveiligingsagent, de overigen vinden geen werk; de Roma worden nog altijd met wantrouwen bekeken. Woorden als overheid en administratie worden door Roma dan ook dikwijls als scheldwoord gebruikt. Een van de gevolgen is dat de groepen steeds meer geïsoleerd raken, wat het moeilijker maakt om te overleven.

Tijdens ons gesprek komt een andere taxichauffeur aan. Hij werd voor de zoveelste keer op rij bedreigd door enkele chauffeurs van een taxibedrijf dat opereert zonder officiële structuur; de zogenaamde drie euro taxis, die voor elke rit hetzelfde bedrag aanrekenen en niet beschikken over de verplichte taximeters. Ze snoepen de klanten af van de reguliere taxibedrijven door onder de officiële tarieven te werken, en lijken gesteund door (corrupte) politiegagenten die ze laten betijen.

Tja, het leven in Slowakije, blijkbaar voor bijna niemand een pretje.

Wim.

Op Weg

In Gent

Sinds het Pierkespark er is ontmoeten we dagelijks de Roma-families die in de straten rond het park wonen. We kwamen ze ervoor ook wel al eens tegen, maar sinds het park er is spenderen ze het grootste gedeelte van hun vrije tijd hier. De jonge gasten voetballen en fietsen, de ouders leggen een kaartje, een tafel met de vrouwen en een tafel met de mannen. Toen we hoorden dat Kosice in 2013 Culturele hoofdstad van Europa werd, een stad in Oost-Slovakije, waar de meeste families die wij kennen vandaan komen, leek ons dat de ideale gelegenheid om ons te verdiepen in de cultuur van de Roma. Met een aantal van 500 000 zijn ze de grootste minderheid binnen Slowakije, een groep die een culturele hoofdstad van Europa onmogelijk kan negeren, dachten we ...

Dus daar gingen we, met acht wittes en drie Rom, op weg naar Kosice, op zoek naar Roma, hun cultuur, naar familie van de gezinnen uit de Brugse Poort.

In Kosice

Julius

Ik ontmoet Julius voor het eerst in de tuin van onze hostel in Kosice. Als ik uitleg wat we komen doen, ons verdiepen in de 'Romacultuur' en niet focussen op de 'Romaproblematiek', is hij direct enthousiast. Hij heeft zelf enkele jaren in Gent gewoond en spreekt vlot Nederlands, een zegen, ons Slowaaks is namelijk nogal beperkt, waardoor rechtstreekse communicatie onmogelijk wordt, maar niet dus met Julius.

Als hij vraagt waar we al geweest zijn en ik vertel dat ik in de voormiddag Lunik IX, het grootste Roma getto in Europa, heb bezocht, gaat het gesprek toch al snel over de levensomstandigheden van de Roma in Slowakije. Iets waar alle Slowaakse Roma het

over eens zijn, is dat het beter was onder het communistisch regime. Er was werk, de Roma leefden tussen de Slowaken. Na de val van het regime in '89 ging het snel achteruit. De Roma waren de eersten die geen werk meer vonden, hun huur niet meer konden betalen, ... Met onder andere als gevolg het ontstaan van het Roma getto Lunik IX. Samen met het achteruit gaan van de levensomstandigheden, steeg het racisme en de discriminatie tegen Roma. Ondertussen leven er naar schatting een 6000 tal Roma samen in Lunik IX, in erbarmelijke omstandigheden. Er is slechts enkele uren per dag stromend water, de elektriciteit valt geregeld uit, de gebouwen zelf zouden bij ons direct onbewoonbaar worden verklaard.

Lunik IX is een 'mooi' voorbeeld van hoe de Slowaakse overheden omgaan met hun grootste minderheid. In 2010 werden een aantal van de woonblokken afgebroken, de bewoners kregen een nieuwe woonplaats toegewezen ... in Lunik IX. Ondertussen, 3 jaar later, staat het stadsbestuur weer op punt om enkele van de blokken tegen de vlakte te smijten. Waar de bewoners nu naar toe moeten? Geen mens die het weet. Volgens Julius laat het

stadsbestuur de blokken bewust verkommeren, om ze later af te breken in de hoop dat de Roma dan maar gewoon verdwijnen.

Julius werkt ondertussen al enkele jaren als sociaal werker in Kecerovce, een dorp op 20 km van Kosice. Hij helpt er de bewoners met papieren, probeert hun situatie te verbeteren en zet hiervoor zwaar in op de jeugd. Ondervijns en kennis zijn de sleutels tot emancipatie, het doorbreken van een uitzichtloze situatie in armoede. Julius probeert de jongeren in zijn dorp dan ook zoveel mogelijk te stimuleren om naar school te gaan en als het maar even kan verder te studeren. Hij nodigt ons uit om te volgen de dag een bezoek te brengen aan Kecerovce, een uitnodiging die we met beide handen aangrijpen.

In Kecerovce is zwaar geïnvesteerd met Europees geld, dit wordt direct duidelijk als we het gloednieuwe gemeentehuis zien als we het dorp binnenrijden. Ook hier is de segregatie tussen de blanke Slowaken en de Roma compleet; de Slowaken wonen in een tweetal straten bij het dorpsplein, de Roma er rond.

We zijn een attractie in het dorp, het is namelijk nogal ongewoon dat een Rom samen met blanken op stap gaat. Julius kent letterlijk iedereen, wat de vijf uur durende wandeling in het dorp tot een boeiende ontdekkings-tocht maakt.

Maar hoe zat het nu met die zoektocht naar de cultuur? Wat met die andere, romantische clichés over de Roma? De musicerende, dansende zigeuners rond het kampvuur tussen hun woonwagens? Tja, de woonwagens, die behoren in Slowakije al lang tot de geschiedenis, maar muziek en dansen zit in ons bloed; zegt Julius. We kunnen niet leven zonder. Er worden heel wat muzikanten in het dorp, maar ze trekken in de zomer rond om overal te gaan spelen. Toen Slowakije nog tot een koninkrijk behoorde, in de jaren stiltekes dus, mochten de zigeunerorkesten gaan spelen op het hof. Het was toen gemakkelijker om geld te verdienen met dansen en muziek. Maar ook dat behoort al lang tot de geschiedenis. Wel herinnert Julius zich dat zijn grootvader nog een paard had. Een heilig dier voor de Roma. Dat bleek ook uit de manier waarop zijn grootvader omging met zijn paard. Geen veiligere manier

om zat thuis te geraken trouwens, hij moest enkel op zijn paard klimmen en dat bracht hem dan vanzelf thuis.

Waar droom je van Julius? Dat de volgende generatie, beetje bij beetje, kan opklimmen uit de armoede. Dat ze hun lot zelf in handen (kunnen) nemen en de situatie in Slowakije kunnen verbeteren. Het is geen oplossing om allemaal naar het buitenland verhuizen, de situatie moet hier aangepakt en veranderd worden.

Maria

Maria is de trotse moeder van zes kinderen. Haar man werkt in de bouw en heeft eigenhandig hun huis gebouwd. Een werk van lange adem, maar het resultaat mag er zijn. Het huis ziet er van buiten niet af uit, toch niet naar onze normen, maar de afwerking komt op de laatste plaats, als daar nog geld voor is. En wie geeft om onafgewerkte buitenmuren, zolang er

een dak boven het hoofd is en verwarming binnenin? Enfin, binnen ziet het huis er piekfijn uit.

We komen in de gang, alle schoenen van het gezin staan netjes naast de deur. Schoenen uit dus. 'Nee, neen, niet nodig,' zegt Maria. Je voelt de druk, een groep blanken in haar huis, een eer of een vloek? Ik weet het niet, maar we doen braaf onze schoenen uit. Een dankbaar glimlachje verschiint op haar gezicht; zo interpreteer ik het toch.

Geen koffie deze keer, wel mierzoele limonade met chips, bacon. Helaas, als vegetariër blijf je daarvan af. Je hoopt dat de niet-vegetariërs er zich om zullen bekommeren. Er wordt be-

treurenswaardig weinig van de chips gegeten, Maria kijkt bezorgd naar de nog goed gevulde kom. De limonade gaat wel vlot naar binnen. Lege glazen worden direct weer gevuld. De fotografen beginnen portretten van de familie te maken; de spanning wordt wat doorbroken.

Onze gids en tolk, Julius, knoopt ondertussen een gesprek aan met Maria. Ze kan vanaf begin september aan de slag in het dorpschachtje, als administratieve hulp en om toezicht te houden. Waw knap, je probeert via je blik en glimlach je bewondering uit te drukken. Ja, ze knikt breed glimlachend terug. De oudste kinderen gaan al naar de middelbare school, de jongste schat ik, is twee. Mijn vraag komt spontaan: 'Hoe gaat ze dat doen met de kinderen?' De oudste dochter blijft vanaf volgende schooljaar thuis om voor ze te zorgen. Je kan moeilijk met een loon van ongeveer 200 euro ook een crèche betalen, dan schiet er niets meer van over. Tuurlijk, ik knik begrijpend. Het is niet anders, als Roma kan je hier een kans op werk niet laten schieten, er zijn al zo bitter weinig kansen. Heel het gezin is erbij gebaat dat Maria gaat werken en voor wat extra inkomsten zorgt.

Hoop, werk, kansen het is een mooi verhaal. Maria en haar gezin geraken er wel. Een paar uur later: de man van Maria: 'Of alles wel in orde was tijdens het bezoek? Zeker? Of moet hij nog iets brengen?' Hartverwarmend, maar toch ook wat schaamrood op de wangen: we zijn maar gewoon, simpele wittekes, Gadje, zoveel speciale zorgen verdienen we echt niet...

Roman

We ontmoeten Roman voor zijn huis in Kecerovce. Hij woont met zijn familie, drie generaties samen, zoals dat gaat in Slowakije, in één van de mooiste huizen van het dorp.

Hij werkt reeds achttien jaar bij Romathan, een Roma cultuurhuis in Kosice. We waren graag op bezoek gegaan bij Romathan, wat repetities bijgewoond, gebabbeld met de artiesten. Maar eind juli treden ze op tijdens een festival in Tsjechië, dus nu is iedereen nog een paar weken thuis, voor ze vertrekken. Jammer.

Romathan is uniek, het is bij ons weten het enige huis in Slowakije dat producties maakt met Roma-artiesten en hiermee rondtrekt in gans Europa. Na de zomer hebben ze een optreden in Marseille, vertelt Roman met trots in

de stem. Ik vraag maar niet waarom ze geen optredens hebben in het kader van Kosice, culturele hoofdstad van Europa 2013. Na al wat we hier al gezien en gehoord hebben, lijkt de vraag er nog weinig toe te doen.

De rol van Romathan kan moeilijk overschat worden, ze laten mensen kennismaken met de Romacultuur in binnen- en buitenland. De Roma kennen geen geschreven cultuur; ze geven hun tradities door via verhalen, muziek en dans. Romathan gaat aan de slag met die tradities en maakt professionele theater-, muziektheater- en dansvoorstellingen.

In hun topjaren hadden ze ongeveer 100 werknemers in dienst, maar ondertussen laat de crisis zich ook voelen en hebben ze maar 20 à 30 werknemers meer in dienst. Pijnlijk, want Romathan is één van de zeldzame plekken waar ongeschoolde Roma aan de slag kunnen. Waar ze trots kunnen zijn op hun cultuur en tradities.

Achteraf maak ik de bedenking dat het toch niet enkel aan de crisis kan liggen dat er nog slechts een vierde overblijft van het personeelsbestand van Romathan. Net als hier bij ons wordt de culturele sector in Slowakije gesubsidieerd via de verschillende overheden. Even aan de slag met google dan maar... en ge stoot op wat verslagen van het Ministerie van Cultuur uit 2003 (een jaar voor de toetreding van Slowakije tot de Europese Unie). Hierin wordt het belang van het ontwikkelen van culturele activiteiten met en door Roma onderstreept. Er volgt een lange lijst goede intenties: het ondersteunen van onderwijs, in-

zetten op bescherming van de culturele minderheid, ontwikkeling van de Roma taal en cultuur, ... Ge slikt en die wrange bittere smaak komt terug in uw mond, want dit verslag van tien jaar geleden is het meest recente dat ge terug vindt. Ondertussen is Romathan in die tien jaar serieus ingekrompen. Van het bevorderen van de taal en cultuur in de dorpen hebben we niet veel terug gevonden en zo kunnen we het lijstje verder afgaan.

EU

Er zijn heel wat mooie dingen op papier gezet in die eerste jaren van 2000, maar eens de toetreding tot Europa een feit was, is er nog heel weinig gebeurd, behalve ... met Europees geld. En we begrijpen dat het crisis is, en dat het ook in Slowakije

economisch niet goed gaat. Maar wat we niet begrijpen is dat de Europese Unie, een voorvechter van mensenrechten, gelijkheid tussen iedereen, ... landen heeft laten toetreden die systematisch een bevolkingsgroep discrimineren, zonder diezelfde landen eerst concrete acties te laten opzetten. Janetta schrijft het ergens in een artikel op DeWereldMorgen: Europa heeft geen enkel drukingsmiddel meer om het racisme en de discriminatie in Europese landen aan te pakken. Geld, ja, dat heeft Europa wel. En dat moet ook gezegd worden, als er ergens projecten opgezet worden om de situatie van de Rom de verbeteren, dan zijn het projecten met Europese steun, zoals in Kecerovce. Maar hoe zit het met het beleid: stad Kosice bouwt een muur rond Lunik IX, de minister van Binnenlandse Zaken noemt Roma vuil, dom en dat ze niet willen werken, ... Hoe kan je verwachten dat een bevolking toleranter wordt als de overheden zo reageren.

Wat ik vooral onthouden heb is dat we allemaal mensen zijn, echt. Met verschillen, maar vooral met veel gelijkheden. Met kinderen die graag dokter, kok, piloot, beroemde muzikant willen worden. En ouders die dromen van een huis, werk en een betere toekomst voor hun kinderen. ...

Eline

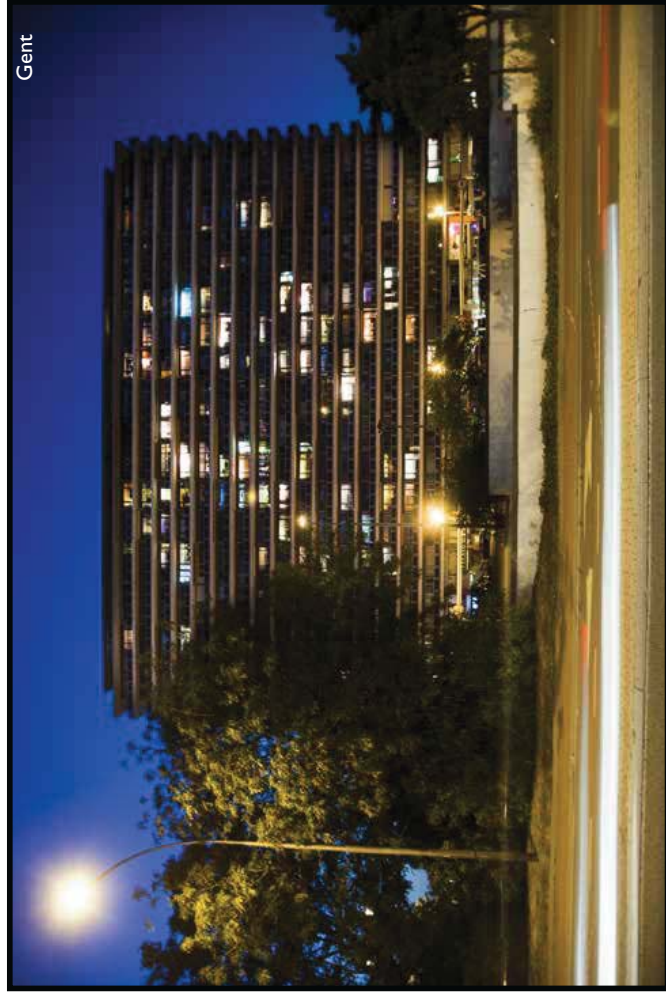
Jasov

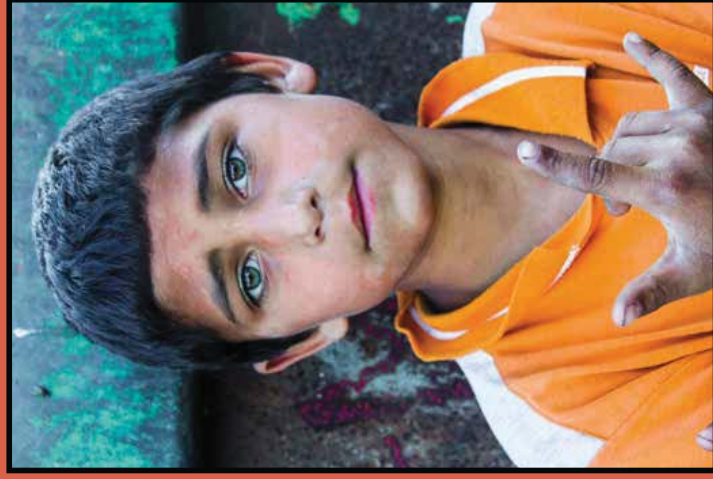
Zoek de zeven verschillen...

Kosice

Gent

Laten we beginnen bij het begin en dit verhaal even schetsen? Op zondag 30 juni 2013 zijn wij, acht Vlamingen en drie Roma naar Kosice getrokken. Om verhalen van hier te vermengen met verhalen van daar. En omgekeerd. We zaten boordevol goesting en goei bedoelingen. Dus.

Maar waar beginnen bij zo'n veelheid aan indrukken en feiten?

Wat is belangrijk in dit verhaal? De schoonheid of de lelijkheid? Hoe deze tegen elkaar af te wegen?

Veel vragen. En naarmate de dagen verstrijken tussen ons weer landen in België en ons verblijft daar, worden die vragen alleen maar meer, en groter, en onoverzichtelijker.

Schoonheid. Daar zijn we naar op zoek gegaan. Naar schoon verhalen, positieve verhalen. Verhalen die het sterrebeeld die wij hier van de Roma hebben iet of wat zouden doorbreken. Maar evengoed hebben we lelijkheid gezien. In de vorm van rotte tanden, zowel als een bestuur die een bepaalde groep mensen letterlijk én figuurlijk aan de kant schuift. Maar misschien is dat wel hetzelfde, dat van die rotte tanden en van een bestuur die het geen zak kan schelen?

Oja, en we zijn onszelf ook tegen gekomen, meer dan één keer zelfs ...

Een poging tot weergave van ons weekje daar, aan de hand van portretten, bedenkingen, veronderstellingen en ont-caster dus.

PORTRETTE

TIBOR - Gent

Karaterlaar, buurtsteward en 127kg. Werkt voor de Roma 'Seiwakar' Karateclub Gent. Of we dat duidelijk wilden vermelden? En dat dit een deelwerking is van het onafhankelijk Roma-initiatief. Voilà Tibor.

Deze ontmoeting was een deel van de voorbereiding op onze reis naar Kosice; een verhaal in Gent linken aan een verhaal daar. We waren er honderd % zeker van dat we in Kosice ook wel een karateclub zouden vinden. Dat hebben we echter niet, geen tegengewicht voor Tibors 127kg daar. Roma doen niet echt aan sport, zo leek het wel. Los van voetbal waarbij de bal over een net wordt geschopt hebben we niets gevonden. En neen, we zijn geen getuigen geweest van een matchke, maar er werd ons verzekerd dat het echt werd gespeeld en dat het, néén, geen volleybal was. Voetbal, met de voeten!

Dus geen georganiseerde sportclubs. Het antwoord op de vraag waarom dit zo is komt vrij snel als je wat rondkijkt en rondvraagt. Aansluiten bij een sportclub is niet aan de orde, daar is -alweer- letterlijk en figuurlijk - geen plek voor. Om verschillende redenen. Geld speelt een grote rol. Alles kost centen, ook sporten. Waar overleven hoofdzak

is, komt ontspanning op de laatste plaats.

Maar Tibor in Gent g'heeft dus wél zijn karateklas. Op vaste dagen leert hij jongens en meisjes de discipline en bewegingen eigen aan deze vechtsport. Leertijd van 5 tot 12 jaar. Zoiets. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen geslacht, noch gaardheid. Daar is Tibor ook heel duidelijk in. Net als in zijn lessen. Orde, rust en discipline, daar gaat het om. En verdomd goeie knieën. Dat ook.

Tibor leert zijn pupillen, vijf toen wij er waren: Laura, Patrik, Marisa, Tibor en Lilly, met eindeloos geduld. Beheersing van lijf en leden. Maar ook nederigheid. Elke les begint met het vegen van de zaal, iedereen krijgt een borstel en veegt het stof op. Om te tonen dat we kunnen vechten maar tegelijkertijd ook nederig kunnen zijn', dixit Tibor.

Hij leert ze roepen, ademhalen. Voeten naar binnen, spieren opspannen. Beweging na beweging na beweging. Van de ene kant van de sporthal naar de andere. Keer op keer. Karate is ernstig. Tibor is ernstig. Je doet niet zomaar 'wat onder' zijn alziend oog. En doe je het toch, dan mag je pompen. Zelfs de kleine Patrik beet in het zand.

Ouders met kinderen met veel te veel energie en ledematen die alle kanten op lijken te stuiten ... misschien biedt karate wel een uitweg ...

De les eindigde met een enthousiast onthaald spelletje tikkertje. Om de spieren los te gooien en de ernst te doorbreken. De verdeling van de reams werd geregeld door een 'inne minne mutte, tien pond grutte' maar dan in een voor ons toeschouwers volstrekt onbegrijpelijke taal. Pleter, de fotograaf en ik glimlachten naar elkaar, een

blijk van herkenning 'Godverdomme, ze zingen dat liedje in het Slowaaks'; we lijken echt allemaal zo op elkaar, wij mensen, oja.

REGINA – Kosice

Zus van Martin uit de Reinaertstraat. Dochter van oma Regina

Woon in Lunik Devet, al 32 jaar. Is er even weg geweest om in Michalovce te wonen, drie jaar. Maar is uiteindelijk teruggekeerd om er te blijven. Ze woont bij haar moeder, die ook Regina heet, op de eerste verdieping van één van de tien nog resterende blokken. Met vanuit de traphal vrij zicht op het domein van de gloednieuwe kerk, een paar armoedige achthoekige appartements-gebouwen en op al wie met de auto toekomt op het terrein; vrij zicht want de traphal die langs de voorkant van het gebouw zit is intussen al zijn nuiten en zelfs zijn ramen kwijt gespeeld.

Regina leeft van een uitkering. Ze is gestopt met werken om voor hun moeder te zorgen. Zelf heeft ze twee dochters. De oudste van 23 heet ook Regina en is kortgeleden met haar man naar Engeland vertrokken. Op zoek naar beter. Deze dochter heeft geen kinderen maar de jongste dochter heeft er twee en woont met haar man Richard ook in bij de oma. Zij is gestopt met werken om voor de kinderen te zorgen. Wat voor werk ze precies deden, moeder en dochter, werd niet gezegd. En ook niet gevraagd. Plots leek dat er nog zo weinig toe te doen. Er was al zoveel onduidelijkheid en er bleven zoveel zaken

ongezegd en onvertaald ...

Het zou niet simpel worden om op deze manier een portret te schetsen van om het even wie.

Hoewel. Misschien zeggen de ongezegde dingen evenveel als de gezegde. De achterliggende boodschap voor de goede verstaander. Ik bedoel, de ontvangst was hartelijk en ongecompliceerd - koffie en sigaretten - maar de conversaties waren dat niet. Er zit veel terughoudendheid en argwaan achter de bruine ogen. Er wordt niet graag gepraat over waar ze mee bezig zijn en hoe ze leven.

(Bedenking van mezelf; waarom zouden ze ook; het is niet omdat je familie bezoek meebrengt uit het land waar ze naartoe zijn getrokken dat je dat bezoek persé de details van je leven moet gaan vertellen. Je zal nog wel eens zien welk beeld er van jou en je familie wordt geschetst; ik zou het niet anders doen.)

Ze zeggen weinig en vragen nog minder. Zelfs onze naam werd niet gevraagd. Het leek wel een ongeschreven wet: hoe minder jij van mij weet, hoe minder jij mij kan veroordelen. En hoe minder ik van jou weet, hoe minder ik me minderwaardig zal voelen. Zo heb ik het ervaren en geïnterpreteerd. En ook aanvaard. Alles was oké wat mij betrof, als je in zo'n omstandigheden een leven moet uitbouwen dan mag je wat mij betreft achterdochtig en terughoudend zijn zoveel je wil, wie was ik om daar een verwachting uit te spreken ... uiteindelijk zat ik bij manier van spreken in hun kasten te rommelen en zij niet in de mijne ...

OMA REGINA – Kosice

Moeder van oa Regina, Bozena en Martin ... Grootmoeder van oa Frantiska, Matjo, Regina ... overgrootmoeder van oa Regina en Samira.

Veel Regina's in de familie. Elke oudste dochter wordt naar de grootmoeder genoemd. Hoe verwarrend kan het zijn.

Oma, Baba zoals ze genoemd wordt door de familie, is 73 jaar. Gezond en wel maar haar benen willen niet meer zo goed mee. Ze woont intussen al 43 jaar in Lunik Devet dus ze heeft daar wel een en ander zien veranderen. Van volwaardige gemengde wijk naar het Roma getto dat het nu is geworden. Drie jaar geleden heeft het bestuur - omwille van de vele openstaande onbetaalde facturen - beslist om de individuele watervoorziening af te sluiten. Water is nu enkel nog te krijgen een uurtje 's morgens en een uurtje 's avonds. Zaak is dan om met zoveel mogelijk bidons en flessen klaar te staan om een watervoorraad in te slaan. Koken, wassen, poetsen, wc doorspoelen ... alles uit de watervoorraad. Elektriciteit is er wel, maar enkel voor zij

BOZENA – Michalovce
Zus van Martin en Regina
Dochter van oma Regina

Bozena leeft in Michalovce, een stadje op zo'n 60 km van Kosice. We reden er naartoe in ons voor de gelegenheid gehuurde busje. Vier Belgen, vier Roma. En we hadden tijd. Op stap gaan met Roma gebeurt nooit in een rechte lijn, er is altijd nog wel ergens een boodschap te doen, bij voorkeur in Kaufland, de plaatselijke supermarkt, en bij voorkeur snoep, als cadeautjes voor de familie.

Mijn zorg waar het gevaarte van de minibus te parkeren eens we in de stad zouden zijn, werd snel van de tafel geveegd. Ja, we gingen naar de stad en heen, toch wel weer niet. Bozena woont namelijk iets buiten de stad. Alweer een getto. Niet te vergelijken met Lunik Devet want kleiner (iets van een 600 inwoners) en permanent stromend water en elektriciteit maar dan toch weer wel te vergelijken met Lunik Devet want ook hier lijkt iedereen deels op de straat en deels op zijn balkon te leven. Waar de gebouwen van Lunik Devet zes verdiepingen hebben waren het hier allemaal betonnen woningen van slechts één verdieping, met een school in het midden en een afvalberg aan de zijkant. Minder penetrante geur maar dan wel weer meer naakte kleuters. Ook hier zag je het fenomeen dat, hoe dieper je op de site terechtkomt, hoe groter de armoede en hoe groter de puinhoop wordt. Met de obligatoire lijmsnuiwer en de hier en daar geroepen verven-singen. Het was broeiend op deze plek. In meer dan één opzicht.

Maar hier woont Bozena dus met haar familie. Hoe groot die familie is, bleef onduidelijk. Een paar dochters, neven, nichten en massa's kinderen. Wie bij wie hoorde bleef een mysterie. Frantiska was thuis gebleven bij oma in Lunik Devet omdat ze zich niet goed voelde dus we hadden een tolk minder. En dan wordt het behelpen. Bevreemdend gevoel. Een andere wereld. Op sleeptouw worden genomen door de goorste vriendelijke dame die enkel communiceert met een wenk van haar arm, een twinkel in haar ogen, een glimlach en de woordjes 'kijken, kom'.

Aaaargh Frantiska waar waart-gij toen wij u nodig hadden! De rollen werden omgekeerd: wij waren de minderheid, wij waren een vreemde in hun land, verstonden geen woord van hun taal en werden nagekeken en nageroepen. Hoe wit kunt ge zijn? En bovendien wilde iedereen op de foto. ☺

Om het met een steeds weer terugkerend zinnetje te zeg-

gen: 'dit bezoek was dubbel'. Het was tof om daar ontvangen te worden, het was tof om de superlekkere koffie te drinken, hun sigaretten te roken -want tabak en eigen sigaretten rollen? Nah, dat vinden ze echt maar niets. Het laagste van het laagste- en meegetroond te worden om de toer van de wijk te doen. Maar langs de andere kant was dit gewoon onwaarschijnlijk gênant: 'Hallo, we komen eens kijken naar uw miserie', en stappen daarna weer in de minibus waar iemand nog voor we goed en wel vertrokken zijn vraagt of de airco alstublieft aan kan. Omdat het zo verdomde heet was omdat we de auto niet durfden laten open staan uit vrees dat hij gewoon zou leeggehaald zijn ...

Voyeurisme ten top. Wat kwamen wij daar in godsnaam (bij gebrek aan een betere naam en voor de vlotheid van de tekst) doen? Ja, we zijn via de Kroka's op familiebezoek kunnen gaan en ja, zij hebben daar heel veel aan gehad maar pretenderen dat wij daar ook maar iets zinnigs hebben uitgevoerd, dat zou al te straf zijn. We hebben vooral onze ogen uitgekeken, op het gevaar af van zelf ook te gaan staren, en gedacht -keer op keer- dat dit Europa onwaardig is.

Los van die destructieve gedachten. Dit was een hartverwarmend bezoek hoor. Regina ziet haar zus misschien drie of vier keer per jaar. Bozena is voor de liefde naar Michalovce verhuisd. Haar man die vorig jaar overleden is, woonde daar met zijn familie. De families zijn een gradatie donkerder dan de Kroka-familie. Mooie mensen, laten we die toer ook eens op gaan. Stralende mensen. Met een trots en een waardigheid om u tegen te zeggen. Geen rot-tende tanden in deze familie.

Een beeld dat me zal bijblijven? Ik word door Regina en een resem familie op sleeptouw genomen naar de andere

kant van de wijk. De nieuwere woningen. Ruimer, lichtere, ietsjes meer comfort. Ik word in de zetel uitgenodigd, krijg de peuter uiteindelijk op schoot en zit het volgende kwartier te luisteren naar een nooit eerder gehoorde woordenstroom van Regina, een monoloog gericht aan de familie die aan de overkant van de salontafel met zijn vieren gepropt zit in de ééNZit, luisterend met open mond terwijl Regina fulmineert en druk met haar handen zwaait. Matjo, de tolk gebombardeerde neef, staat net op dat ogenblik onder de douche. Aaaaargh ... ik heb dus geen idee waar ze het over hadden maar dat het de moeite waard was, zoveel is zeker: Damn ... boeiend, zenuwslappend.

Eerlijk? Ik ben blij uiteindelijk weer te kunnen vertrekken richting huis. Dit is niet makkelijk. Slopnd. Sprokkelen, informatie sleuren uit mensen die er niet op gebrand zijn die informatie zomaar te geven. 'Je vraagt altijd zoveel', zegt Matjo op een bepaald moment tegen mij. Terwijl ik net het gevoel heb veel te weinig te vragen en op mijn honger blijf zitten en vooral vind dat ik maar wat rond loop te lumme-len; geïmponeerd door zoveel Roma-leven. Ik wil weten en vooral begrijpen. Hoe leven ze daar? Hoe brengen ze hun dagen door? Loon? Uitkering? Hoe werkt het schoolje? Wat als er iemand ziek wordt? Komen ze af en toe in het centrum van de stad? Waar dromen ze van? Enzovoort enzovoort. Frustrerend.

We zijn verder ook met het idee vertrokken dat we waarschijnlijk wel muzikanten zouden ontmoeten. Ons hoofdzat op voorhand al vol muziek. Eén van de vele Romaclichés: 'ze spelen allemaal een instrument'. Maar dat viel dik tegen. Zo goed als geen life muziek gehoord. Geen straatmuzikanten, geen acts.

Los van die ene vals klinkende gitaar in Lunik Devet, het deuntje dat Matjo speelde op het kerkorgel daar en de

schreuwelijke jaren '70 muziek die op elk terras tegen je trommelvlies ontplofte, waren we nog nergens de beroemde zigeunermuziek tegen gekomen.

Maar hier in Michalovce was er zowaar wel muziek. oké, het bleef synthesizermuziek en we werden er allemaal nog zwaarder melancholisch door -in hoeverre er gradaties bestaan in melancholisch zijn- maar hier was dus muziek. En blijkbaar werden er 's avonds regelmatig jamsessies gehouden. Alweer, we hebben er geen meegemaakt en hebben dus geen idee wat het inhoudt, maar we geloven allemaal maar al te graag dat ze zich daar te pletter amuseren.

Door de moeizame communicatie rest dikwijls enkel de eigen interpretatie. Je zet de vele vragen die je hebt uiteindelijk opzij, je stopt met peuteren in andermans leven en je ondergaat wat er op dat moment gebeurt. Nadien, als je je ogen dicht doet en je de beelden weer naar boven haalt, doe je een poging je voor te stellen wat het moet zijn om daar op te groeien. Tussen zoveel leegte en zoveel tijd. Hun trots is een van de weinige dingen die ze in overvloed hebben en zeer aanwezig is. Fierheid. In alles. In de zorg voor de familie, de zorg voor hun kinderen en hun huis. Zelfs in de zorg voor het glas koffie dat voor je neus wordt gezet.

Respect. Dat konden wij op zijn minst tonen. Respect voor zoveel overlevingstalent en kracht. Dat waren we hen verschuldigd.

FRANTISKA – Gent

Dochter van Martin

Nadat ik de usb met foto's van de familie aan de kleine handen van Marisela heb toevertrouwd zie ik Frantiska voor het eerst sinds zij terug zijn. Het weerzien is hartelijk en F. kletst er op los. Dit is leuk. Ze is blij terug te zijn maar dat ze zich daar heel erg thuis voelde en daar heel ontspannen rond liep, haalt ze haar schouders op. 'Natuurlijk, dat is toch normaal, mijn familie woont daar en ik schaam me daar helemaal niet voor'. We grijnzten alle twee. Ze wil nu vooral dat de school weer begint, dan kan ze verder met haar opleiding en kan ze verder in de richting die ze gekozen lijkt te hebben: iets concreets doen daar in Kosice.

Ik hoop dat ze deze gedachte vasthoudt, nu en in de jaren die volgen. Als er iemand iets kan realiseren dan is het Frantiska wel. Hoop ik, droom ik, wens ik ...

Frantiska wordt binnenkort zestien. Ze droomt ervan dokter te worden. Intussen is ze aan een opleiding verzorgster bezig en ze ziet haar carrière in de verzorging in fases, stapje na stapje. Eerst het ene diploma en dan verder misschieen naar het volgende. Ze studeert goed en graag, snoept teveel en drinkt teveel vieze drankjes. Grappig om haar in Lunik Devet een jongetje zijn vet te zien geven omdat hij zijn tanden niet wilde poetsen. Wandelen met haar door Lunik Devet maakte het iets draaglijker: zoveel optimisme en vrolijkheid op zo'n verloederde plek, dat was schoon en welkom.

Frantiska helpt ook een beetje de gaten op te vullen in de verhalen die we in Slowakije gesproken hebben. Wie woont er nu hier en wie daar nog. Wie hoort bij wie en hoe zitten de verschillende families in elkaar. Haar vingers wijzen alle kanten uit als ze me toont wie waar woont, we zitten in het Pierkespark. Of ik wist dat haar vader politiegagent is geweest in Lunik Devet toen zij daar nog woonde en de wijk er eentje was zoals al de andere wijken die er nu nog zijn? Proper en goed om te wonen. Ook Maria, de mama, komt even bij ons zitten, vertellend over eten en koken en wat typisch Slowaaks eten is. Lachend met mijn onvermogen ook maar één woord in hun taal treffelijk uit te spreken. Een gezellig onderonsje; was niet mogelijk geweest voor we Kosice bezochten.

MARIA - Kosice

Grootmoeder van Jessika

Maria woont in een wijk iets buiten het centrum. Schone, propere, ruime en lichte appartementen.

Akkoord, het blijven blokkendozen. Met massa's mensen op elkaar gepakt. Vergelijk het met de Rabottorens hier in Gent, maar dan een paar verdiepingen lager, een twintigtal op een terrein. Dat geeft zo een beetje de omvang mee van deze wijken. Maar soms kunnen ook leefbare dingen gebouwd worden met deze blokken. Euh ... of ik dit zelf geloof? Nauwelijks, eerlijk gezegd, we zijn niet gemaakt om in dozen bovenop elkaar te leven, niet in die omvang in elk geval ...

Enfin. Op zoek naar Jessika en Maria.

Eline en ik zijn iets na de middag vol goede moed te voet richting Jessika en haar grootmoeder getrokken. Het was bloedheet. Maar te voet leek ons te doen, een goeie wandeling, weg van de stad en even de benen strekken. En we gingen de binnenwegen nemen. Niet in die hitte op het asfalt draven maar de natuur in. Kletsend, foto's nemend,

kijkend en reflecterend op wat we de voorgaande dagen allemaal gezien en gehoord hadden. We leken wel op vakantie. En het was plezant.

Tot we op een bepaald moment op een industrieterrein terecht kwamen op wat een doodlopende weg leek. Einde wandeling! Moesten we nu echt helemaal terug? Twee Roma jongemannen die ons tegemoet kwamen waren spontaan zeer behulpzaam. 'Hier konden we niet verder maar we moesten rechts de bosjes in, het pad volgen langs de spoorwegin en dan kwamen we er wel vanzelf'. Juist.

Noch Eline en ik vertrouwden dit voor een haar; die gasten waren super vriendelijk, niets op aan te merken. 'Waar we vandaan kwamen?' En ja, ze kenden Brussel. En kijk, daar moesten we de bosjes in. Met een zwaai waren ze verdwenen. Eline en mij achterlatend boordevol scepsis en wantrouwen. Ontzettend veel wantrouwen en argwaan.

Maar we hadden een kaart bij, dus doken we de bosjes in het getoonde pad volgend. Een kwartier, een halfuur. We werden beiden heel stil, gedaan met kletsen en foto's nemen. Plots was het niet meer plezant. We roken het stort, het afval eerder dan we het zagen. Menselijke aanwezigheid. De twee spelende kinderen in the middle of nowhere hadden ons eerder in de gaten dan wij hen. En zij waren waarschijnlijk meer geschrokken van onze aanwezigheid daar dan wij van de hune. Een Roma kampje. We zijn onwennig en nerveus zwaaiend voorbij gewandeld. Verder later langs strafgebaricadeerde volkstuinjes, omheiningen met prikkeldraad. Langs een spoorlijn, stoffig en heet. Links of rechts? 'Links' zei Eline. 'Rechts' zei ik. Maar gezien ik de afgelopen dagen al had bewezen niet te beschikken over enige vorm van oriëntatie, kozen we links.

Wie denkt dat dit verhaal elders gaat uitkomen dan aan de voordeur van Jessika en Maria, denkt vertieerd. Na een hoop gedoe, echt onwaarschijnlijk – padje hier, padje daar, doorsteekje, nog eentje. Weg vragen, nog een keer weg vragen. Spoorrails over; industrieterrein langs. Pakken asfalt. Betonnen bruggen en uiteindelijk een stukse met de tram (welke halte?) want het pad was echt echt verdwenen deze keer – dus na een ganse hoop gedoe kwamen we bij de blokken waar de grootmoeder van Jessika woont.

Een zée van blokken. En hier moesten wij dus onze visite vinden? Hilariet bij een groepje Slowaakse dames die ons duidelijk maakten dat we vlak voor de deur van blok 14 stonden. Juist. Dertig bellen om uit te kiezen. Gene zever: 'Welke bel Eline?' 'Oh shit, geen idee, ik ben de familie-naam van de grootmoeder vergeten opschrijven.' Slappe lach. Telefooner dan maar. Om dan aan de telefoon te horen te krijgen dat ze eigenlijk geen tijd hadden, oma en kleindochter moesten weg. Frons naar Eline: 'We hadden toch een afspraak gemaakt?' 'Opgetrokken wenkbrauw terug: 'Het zal wel zijn'. Maar ze kwamen wel efkes naar beneden om dag te zeggen. Na een kwartier puffen op de bank voor het appartementsgebouw, een sigaret en een vergelijkende studie van onze onwaarschijnlijk vuile voeten beslisten we om maar terug te keren. Aan de onderweg gekochte druiven waren we zelf al begonnen, de koffie gingen we ook wel verpatst krijgen. Dit werd niets. Jammer.

Laat net op dat ogenblik de deur opengaan, Jessika en haar grootmoeder. Glunderend. Of we mee naar boven kwamen? Dat moesten ze ons geen twee keer vragen, Jessika kwam met onder de douche zo leek het wel. En oma was een plaatje van roze glitter en make up. Hadden ze zich mooi gemaakt voor ons bezoek? En wij zagen er niet

uit

Beetje raar bezoek. Oma sprak geen Nederlands, Jessika was misschieen zeven jaar. Lastige leeftijd om te tolken. Maar goed. Oma komt eigenlijk uit Hongarije, ze woont in haar eentje in dit ruime, propere appartementje. Veel planten bloemen en kitsch en het water blijft altijd lopen als ze de hoofdkraan niet afzet. Haar man is verongelukt. Haar zoon ook. Dochter, mama van Jessika dus, woont in België. En oma pendelt zo'n beetje tussen Kosice en Gent. In augustus komt ze met Jessika terug, want de dochter moet naar het ziekenhuis dus oma gaat beetje bijspringen in het huishouden. Kranige dame. Lekkere koffie, de aangeboden obligatoire sigaret en we waren uitgebabbel. Damm, die taal. Zo moeilijk.

De volgende dagen hadden ze een soort driedaagse bijeenkomst van Jehovah's getuigen. Althans dat begrepen wij. Dus ze moesten vroeg de deur uit. En 'Of we al in Lunik Devet waren geweest? Erg hé?' Dit was superrar: 'Was dit leedvermaak? Ik vertrouwde mijn eigen gedachten niet meer, dus zweeg en knikte alleen maar beamend.

We moeten oma opzoeken als ze opnieuw in Gent is in augustus. Dat moeten we doen, met haar dochter als tolk en niet haar kleindochter. Lijstje niet gestelde vragen werd almaar langer ...

+

+

Onze opzet van dit ganse project – want zo kunnen we het intussen wel noemen – is een link te leggen tussen de Roma hier bij ons en de Roma ginder. Hun leven in beeld te brengen en de bestaande clichés te doorprikken. Maar eens je daar dan bent, besef je dat er zoveel aspecten zijn aan al die levens daar (en daardoor ook hier) dat je er nooit of te nooit ook maar zal in slagen weer te geven wat je daar ervaren hebt.

Onze naïviteit bij ons vertrek is bijna lachwekkend, maar wel eerlijk.

Respect is een steeds terugkerend gevoel. Verdiend respect. Omdat ze er ondanks het afwijzend gedrag van de Slowaken, ondanks het aan de kant geschoven worden door een ganse maatschappij, toch in slagen hun leven te leven. Regina werd ronduit boertig behandeld toen we in het centrum, in het gezelschap van een deel van haar familie, een terrasje deden. Hun Roma uiterlijk was voor de serveerster voldoende om hen als onbestaande te behandelen. Ze werden genegeerd.

Ze zijn nergens gewenst en dat maakt voor een stuk wie ze zijn. Zeer argwanend en op zichzelf en weinig tot niets aannemend van een buitenstaander. Vermoeiend en demotiverend.

Ook wij als bezoekers draaiden cirkeltjes. Wat moe(s)ten we met deze algemeen verspreide en bovendien algemeen aanvaarde houding van de Slowaken? Je kan als bestuur en als bevolking toch niet zomaar een ander deel van de bevolking afschrijven en opzij de goot inschuiven? Die vraag hebben wij ons tientallen keren gesteld. Maar in Kosice kan dat duidelijk wel.

Rondvraag in het centrum aan toevallig passerende Slowaken bevestigde wat we zelf al zagen. De clichés vliegen ons rond de oren. 'Roma zijn lui', 'Ze willen niet werken', 'Ze stelen'. Of we krijgen ontwikkende antwoorden, geen van de bevrageden bleek een Roma te kennen en ze zei dus

niet op de hoogte te zijn van hun situatie. Of plots bleek hun kennis van het Engels dan weer niet zo goed te zijn om onze vragen te beantwoorden; laat staan al even te luisteren. Ach.

Rita, een jonge Slowaakse die spontaan naar ons toe kwam toen ze ons hoorde rondvragen en ook constateerde dat we enkel vrevel opwekten, was één van de weinigen die enige nuance wist te brengen. 'Het Roma probleem is complex. De zwart/wit mening die velen hebben is niet correct. Waar Roma de kans krijgen te werken, eerder in de dorpen dan in de steden, gaat het dikwijls wel goed. Maar in de steden waar ze niet gewenst zijn, loopt het vaak fout. Het zou een 'ons-verhaal' moeten worden in plaats van het 'wij-zijn-verhaal' dat het nu is.'

Als we later in hetzelfde centrum een paar Roma dames ontmoeten dan spreken zij vooral over het toenemende racisme en de discriminatie door de Slowaken. De skinheads zijn de ergste. Tania, Adriana en Valentina wonen in Lunik Devet. Valentina's vader blijkt een Belg te zijn. Verdwenen met de Noorderzon. Valentina is, schatten we, drie jaar. Drie generaties vrouwen, luidop dromend over België, het land van de vader van hun kleindochter/dochter. We doen een poging uit te leggen dat naar België trekken nu ook niet bepaald simpel is. Maar het taalprobleem en de starende blik in de ogen van Tania doen ons stoppen. We ontmoetten hen voor we zelf Lunik Devet bezochten. We hadden dus op dat ogenblik geen flauw idee welke lading er achter de woorden 'wonen in Lunik Devet' zat. Noch wat het voor zoveel Roma betekent om daar weg te raken.

Lunik Devet stond op de agenda de dag nadien. Martins familie woont er nog gedeeltelijk. Net als de familie van Maria, de vrouw van Martin.

Verbazing en ongeloof, dat zijn zo de eerste heftige gevoelens die in je gezicht kletsen. Later aangevuld met gêne en een gevoel van schaamte. Schaamte omdat jij als blanke een rondgang krijgt door de vuilnisbelt die Lunik Devet uiteindelijk wel is. Ramptoerisme en voyeurisme. Nog later, wanneer je weer met je beide voeten op de grond staat en de misselijk makend geur enkel nog in je kleren hangt, komt de kwaadheid. Dit is mensonwaardig. Dit is een getto. Gecreëerd door mensen voor andere mensen.

Los van het feit dat dit geen verhaal mag worden over ons 'wijtes' die in al hun naïviteit een handvol verhalen gaan vertellen over de mooie Romacultuur kunnen we ook niet buiten hetgeen we daar gezien en ervaren hebben. Dus ergens is dit ook ons verhaal. We kijken vanuit ons eigen wereldbeeld, we kunnen ook niet anders, en wat we daar zagen tart gewoon elke verbeelding. Europa onwaardig. Zot dat deze situatie jaar na jaar kan blijven bestaan en zelfs getolereerd wordt. Shame on you, Europa. Doe iets constructiefs met al de centen die voor Roma projecten worden gebudgetteerd. Geef de Roma een reden om fier te zijn op de plek waar ze wonen zodanig dat ze daar niet hoeven te gaan lopen.

Want je zal er maar wonen in Lunik Devet. Natuurlijk trekken ze als ze enigszins kunnen weg uit die puinhoop. Wij zouden het niet anders doen. Ondanks de hartelijke ontvangst in de proppere appartementen en de lekkere koffie is Lunik Devet geen plek om te zijn. Respect als je daar een bestaan weet op te bouwen.

Respect, alweer.

Het is een wijk van contrasten. Ook hier werden de gebouwen armoediger naarmate je dieper op het terrein liep. De kinderen vuiler en armoediger; de sfeer drukkender. Regina bleef bij ons als een moederkloek bij haar kuikens.

Onder haar vleugels werden we rondgeleid. Nooit meer dan twee. Lachende gezichten, een scheldpartij omwille van een foto die niet kon ... Regina kon haar mannetje echt wel staan.

We zijn onverwacht ook in de kerk binnen gemogen. Op het terrein van Lunik Devet staat helemaal vooraan een spiksplinternieuw gebouw omheind met behoorlijk hoge hekkins en overal voorzien van getraliede ramen. Een poort die enkel van het slot gaat als je of de juiste kleur hebt -zoals wij- of 30 cent betaald -zoals de gelovigen blijkbaar dienen te doen. Gods huis als versterkte burcht. Een veilige haven, een oase van rust met permanent stromend water waar kinderen -duidelijk geen Roma- tekeningen aan het maken waren op de binnenkoer.

What the fuck?

Hoezo een kerk middenin Lunik Devet? Rijkelijk overladen binnen met marmer en een afzichtelijk groot gebeeldhouwd Jezus aan het kruis. Hier zaten de bewoners van Lunik Devet waarschijnlijk op te wachten. Een moderne koele, weliswaar kleine, kerk in de marmer ...

De Roma familie die met ons mee het hekken binnenstapte heeft zich, evenzeer als wij deden, vergaapt aan zoveel luxe. Van het bestaan van de sportzaal achterin het gebouw hadden ze zelfs geen weet. Wie die sportzaal dan wel gebruikte, vroegen we. De gelovigen, was het antwoord.

Ik gun iedereen zijn geloof en de kracht die hij/zij daar uit haalt. Maar dit was er net iets over: Had het misschien iets minder gekund? Hadden die centen niet gebruikt kunnen worden om iets constructiefs op te bouwen in Lunik Devet? Naar mijn weten heeft god het nog nooit broden laten regenen. Of het laten stoppen met vriezen in de winter. Water uit de kraan? Heeft ie ook nog nooit voor gezorgd. De centen hadden misschien daarvoor kunnen

gebruikt worden? Ik zeg maar wat.

Ons goesting was over, dergelijk koloniaal zieltjes winnen was er net iets teveel aan die dag. Op weg naar de uitgang, de poort die alweer op slot zat, zagen we Roma kinderen door de getraliede omheining piepen; hoofd vooruit, handjes rond de tralies. Benieuwd of god het waagt vanaf zijn kant van de omheining ook eens door de tralies te kijken.

Enfin, de kerk is een verdienste van Huize Triest. Een babbel om een beetje meer uitleg lijkt ons nodig. Want misschien gaan we wel kort door de bocht in ons oordeel over het nut van zo'n rijkelijk gevulde kerk. Misschien ...

Alles lijkt centen te kosten in Lunik Devet. Voor wat, hoort wat. Wij je post ontvangen? Dan dien je de postbode te betalen. Dus ons idee om de gemaakte foto's van de familie met de post op te sturen werd afgewezen. Dat zou hen alleen maar geld kosten. Gestoord.

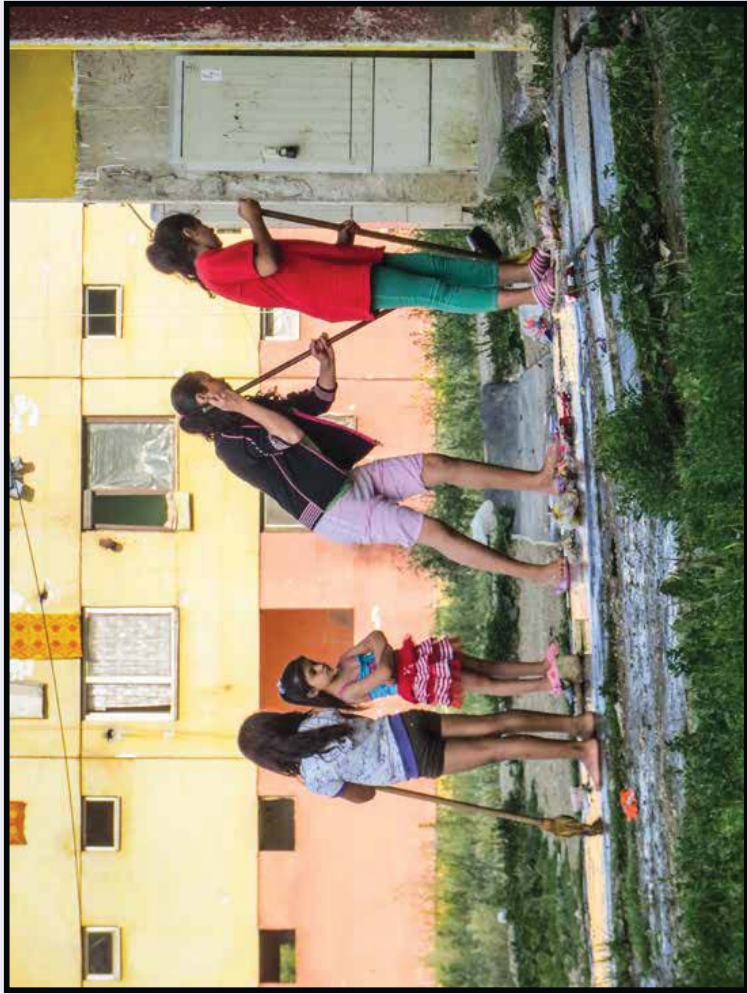
Lunik Devet is nochtans een buitenwijk zoals er nog acht andere zijn rond Kosice. We hebben er één bezocht toen we op bezoek gingen bij Jessika en haar grootmoeder. Krak dezelfde opbouw. Tientallen hoge appartementsgebouwen gegroepeerd op een groot terrein met straten tussenin en heel veel groen ertussen en errond.

Lunik Devet is ooit ook zo geweest. Wat er nu van overblijft ziet eruit als lege dozen. Alle ruiten zijn verdwenen uit de ramen die uitgeven op de traphallen. In de twee armoedigste blokken zijn zelfs de houten ramen zelf verdwenen. Duiven hebben vrij spel, de stank is niet te harden als je de traphal binnen stap. Verval stinkt. Armoede ook.

+

+

+

Tegenstrijdigheden alom.

Kosice is een mooie stad. Culturele hoofdstad van Europa zelfs, hoewel we daar niets van merken. Maar echt niets. Het weer is prachtig. De zon straalt alsof er niets aan de hand is; en het eten en de wijn zijn lekker. Wij zijn overal welkom en de terrassen zijn buiten proportie groot. Voor ons is overal plaats, ze maken zelfs plaats al is het dat ze het ganse terras moeten ombouwen.

Voor Roma geen plaats. Niet op deze terrassen. Er wordt veel gebedeld. Uitdrukkelijk een hand in je gezicht gedruwd krijgen terwijl je aan het eten bent is niet prettig. Mijn Slowaakse overbuur een tafeltje verder laat de bedelende Roma dame een tafel uitkiezen en biedt haar een maaltijd aan. Zowel de dame in kwestie als de serveerster zijn verbouwereerd. Schoon. De man glimlacht schouderophalend naar me als hij me ziet kijken. Ik kan zijn glimlach alleen maar beantwoorden met een zelfde schouderophalen ...

Terug thuis.

De dagen na onze terugkeer zijn lastig. We hebben er te weinig uitgehaald blijft het in mijn hoofd zeuren. We hadden meer en langer en intensiever en zorgvuldiger; zorgzamer zelfs, doortastender ook ... but then again ... een mens is maar een mens en we zijn wie we zijn. Vermoeidheid, gedegouteerdheid, er even genoeg van hebben ... dat soort zaken heeft gespeeld op deze reis en die kun je niet zomaar negeren.

Dus het is wat het is, niet meer, niet minder.

De dag na onze thuiskomst zit ik in het park, Mária, de vrouw van Martin en moeder van Frantiska en Maťo die pas een paar dagen later terugkomen, ziet mij en maakt een hoek van 180 graden met de buggy waar Marisela in gebeteld zit.

Ze stevenen recht op me af. Nooit eerder sprak ik met de moeder van Maťo en Frantiska, Mascha, Layla en René. En uiteraard de jongste, Marisela. Of alles goed gaat in Kosice? En Martin? De thuisblijvende kinderen beginnen hun vader te missen. En aan de nerveuze bewegingen van Mária te zien begint zij haar man ook wel danig te missen. Maar dat blijft onuitsproken.

Layla, de dochter van acht, tolkt voor Mária als de woerdenvloed te veel en te snel wordt. Het nieuws over de wedervaren van echtgenoot en familie wordt gretig meegenomen en Mária scheurt met blinkende ogen en Marisela nog steeds in de buggy richting familie en vrienden een beetje verderop.

Een aantal dagen later, wanneer de familie weer compleet is, krijg ik een minuscule usb stick in mijn handen gedruwd. Of ik de foto's van de familie hier op wil zetten? Ze zijn nieuwsgierig.

Nog een paar dagen later worden Eline en ik aangesproken door een Roma koppel dat we nog niet eerder gezien hadden. Pauwel en Patricia. Ze wonen in de buurt, komen van Lunik Devet en zijn nieuwsgierig naar de film die we die avond plannen te spelen in het park. Een Slowaakse

film? Hoopvol.

Dit is ons nog nooit eerder overkomen: contact, babbel, interesse en voorstel in één keer. Want: gezien de geplande film geen Slowaakse film is, gaan ze zelf eens op zoek en gaan ze een voorstel doen. High five.

Er blijft veel zinderen. Constant. Een zweer die, ondanks het feit dat je ze niet ziet, pijnlijk aanwezig is. Wat te doen? Hoe uit dit cirkeldenken te raken? Opeens lijkt het hier allemaal niet meer zo tof en zo schoon en zo gemoedelijk en zo geborgen. Niets is wat het lijkt. Mocht het niet zo warm zijn, ge kroop in uw bed met uw dekens over uw hoofd als een schild tegen al hetgeen niet gebeurt. Hier en daar. Maar het is te warm dus ge loopt met uw kop tegen de muur. Feest in het centrum? Serieus?

Dit verhaal heeft begin noch einde. Hoe zou dat ook kunnen? We pretenderen niet dat we plots alles begrijpen en zien hoe het verder kan. Dat zou al te grof zijn. Dus daar beginnen we niet aan. Maar het heeft ons wel geleerd dat niets, maar dan ook niets, is wat het lijkt te zijn en dat er redenen zijn dat de Roma die hier wonen doen wat ze doen en zijn wie ze zijn.

We zijn milder geworden, zo lijkt het wel. Zachter in ons oordeel. En vooral, we hebben respect gekregen. Respect voor een handvol mensen die de moed hebben gehad de miserie in hun 'thuisland' (bij gebrek aan beter woord, want een thuis hebben ze niet) achter te laten om een twijfelachtige toekomst tegemoet te gaan op een plek waar ze eigenlijk ook niet welkom zijn. Respect dus.

Als we dat gevoel al kunnen overbrengen dan heeft onze inspanning misschien een heel klein beetje zin gehad?

Dat we er nog lang niet zijn bewijst oa deze uitspraak, geciteerd in de krant van 26 juli 2013:

"Misschien heeft Hitler niet genoeg zigeuners vermoord."
Frans parlementslid Gilles Bourdouleix (UDI, centrum-rechts in La Douce France) wist niet dat zijn uitspraken opgenomen werden, toen hij eens goed zijn gedacht zei in een Romakamp.

Einde citaat.

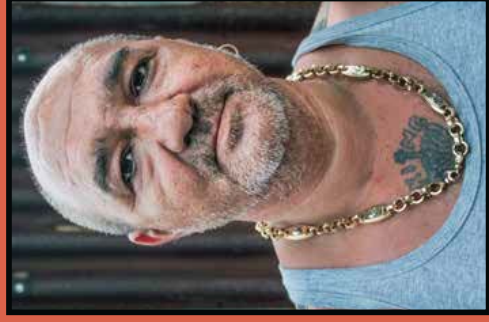
We kunnen jullie nog met citaten om de oren slaan. En cijfers en feiten. Er is hier en daar wel wat interessante lectuur te vinden over de Roma geschiedenis. Google zelf maar eens. Laat ook niet na om de situatie van de Roma tijdens WOII op te zoeken. Boeiende lectuur ... en voor wie het nog niet door mocht hebben: dit is cynisch bedoeld.

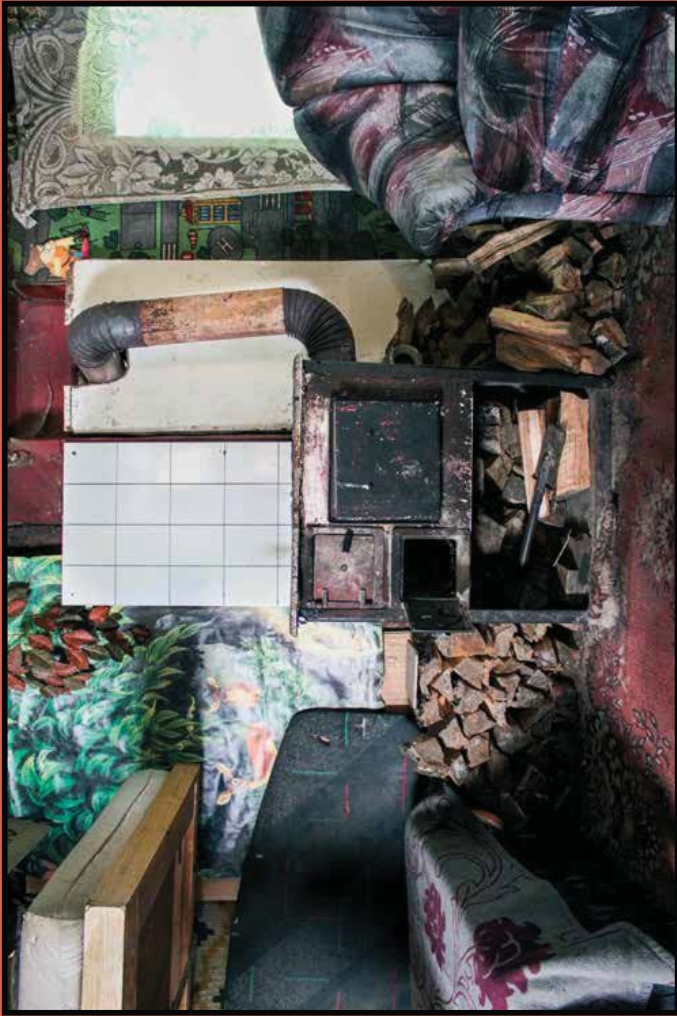
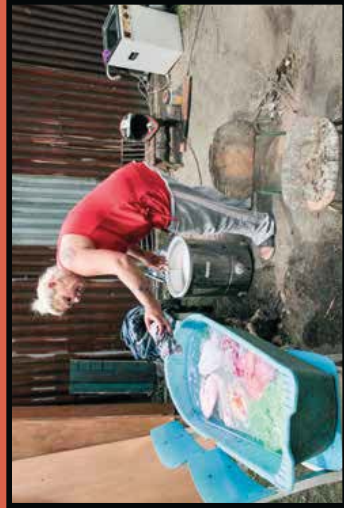
Vervang in deze tekst het woord Roma door om het even welke andere bevolkingsgroep, de Joden bijvoorbeeld, ik zeg maar wat. Zouden we dan nog dezelfde altijd weerkerende verhalen krijgen? Of zouden ze ernstig worden genomen?

Ja, ik lig daar wakker van.

Els

Kosice - Racipokok

We ontmoeten hier enkele Roma, die enige tijd in het Gentse gewoond en gewerkt hebben en om uiteenlopende redenen teruggekomen zijn naar Kecerovce.

Julius, die hier nu werkt als sociaal assistent en zowat de draaischijf geworden is voor de vooruitgang van de plaatselijke Roma kwam vooral terug omdat hij niet langer zonder zijn vrouw en kinderen wilde leven. Hier in dit dorp wonen ongeveer 300 Slowaken en ongeveer 3000 Roma. Desondanks worden de burgemeester en het volledige schepencollege geleverd door de blanke Slowaken. Hier leven de Roma in drie verschillende kasten, variërend van extreem arm, over het rondkomen om een gesubsidieerd huis te kunnen huren, tot voldoende kunnen sparen van het werk in het buitenland om een eigen huis te kunnen bouwen.

We beginnen onze tocht in het jeugdhuis, een eigen plek voor de jonge gasten, met wat boeken, een radio, ... Waar ze hun ding kunnen doen.

Een van de volgende bezochte mensen blijkt een Roma te zijn die enkele jaren in de Roiegemeenschap heeft gewoond en toen werkte bij Volvo Cars.

Stefan en zijn vrouw spreken beide nog wat Nederlands en wonen met hun twee kinderen nabij het centrum van het dorp. Ze zijn teruggekeerd nadat Stefan zijn werk verloor bij Volvo. We vervolgen onze verkenningstocht door het dorp, de weg loopt stijl bergop en eindigt bij een sociaal woonproject.

De bewoners moeten zelf een percentage van het aankoopbedrag van het huis bijeen sparen, de rest van het bedrag wordt betaald uit de subsidiepot, Europees geld. Na een aantal jaren wordt het huis dan officieel hun eigendom.

Alleen al het feit dat ze zelf inspanning geleverd hebben om aan hun huis te bouwen geeft een extra aansporing om het huis en zijn omgeving mooi te onderhouden. Een aantal van deze mensen huren hun woning, en betalen deze huur graag, aangezien ze dan ook mee mogen beslissen over de toekomst ervan.

Het blijkt voor de Roma die elders in het dorp een huis hebben gebouwd heel moeilijk om ook de grond waarop hun huis staat te verwerven. De blanke Slowaken weigeren om de grond te verkopen aan Roma, zelfs wanneer hen een veelvoud wordt geboden van de waarde van het stuk grond, waarmee ze op de koop toe zelf niets aanvangen. Er wordt nu geprobeerd om via officiële instanties de grond op te kopen, om die daarna te kunnen door verkopen

aan de Roma die hier ondertussen al dertig jaar wonen. De Roma blijken onderling een sterke samenhang te tonen, wanneer een van hen hulp nodig heeft, dragen allen in de familie een steentje bij om een (deel-)project te kunnen verwezenlijken. Stuk voor stuk bouwen ze zo samen hun toekomstige samenleving op. De ene broer helpt de andere met geld en arbeid om de ene helft van een halfofen bebouwing op poten te zetten, daarna leven de twee families enige tijd samen in het ene huis, waarna de andere meehelpt om het andere huis op te trekken, zodat ze op het einde met twee halfofen bebouwingen naast elkaar elk hun woonst bezitten. Een van de problemen op dit ogenblik is vooral dat alle kinderen onderling alleen maar contact hebben met andere Roma kinderen, zowel thuis als op school, zodat ze enkel Romanes kennen en er niet toe aangespoord worden ook Slowaks te leren. In de lagere school is dit geen enkel probleem, maar vanaf het middelbaar en zeker bij hogere studies is kennis van het Slowaaks toch noodzakelijk.

Julius probeert de blanke en Roma kinderen toch samen te brengen door op tijd en stond een voetbaltoernooi te organiseren, waarbij elk team zowel Roma als Slowaken en zowel jongens als meisjes bevat. Op die wijze worden allen in het spel enigszins verplicht met elkaar te communiceren, terwijl er anderzijds geen splitsing is à la "wij tegen zij". Na het toernooi wordt er dan een gezamenlijk feest georganiseerd, waarop jammer genoeg de meeste Slowaken afhakten. Er wordt gehoopt dat dit later, met de huidige slowakse voetbalertjes als volwassenen, kan veranderen.

We vervolgen onze tocht om een tweede wijk te bezoeken, waar de eerder "rijke" Roma leven, al moet dit "rijk" nog met een flinke korrel zout genomen worden. De huizen zijn er wel al wat verder afgewerkt en mooier dan wat we voordien te zien hadden gekregen. Ook hier merken we dat de Roma tenminste één van hun tradities hoog houden, zij het dan letterlijk dat ze nog al dicht bij elkaar wonen omdat ze hun huizen direct naast elkaar bouwen. In enkele gevallen valt de historische van een gebouw zo aan de buitenkant af te lezen: het oudste, kleinste gedeelte werd dertig à veertig jaar geleden opgetrokken door het toenmalige jonge koppel die nu de grootouders geworden zijn. Daarna werd er een stuk aangebouwd voor hun intussen volwassen kinderen, die op hun beurt nog een groter stuk aanbouwden voor de groter wordende kleinkinderen. Op die wijze leven ook nu nog meerdere generaties in één gebouw, zij het dat er al meer uitzicht als meerdere woningen.

Ten slotte brachten we ook nog een

bezoek aan de armste wijk, waar we nogal argwanend in het oog werden gehouden. Enkele weken geleden kwam er een nieuwsloeg voorbij, die in hun reportage nogal de nadruk legde op de extreme aanblik van de wijk. Het is ook een sloppenwijk, met huisjes die met resten, en hier en daar toch nog een vermoedelijk gekocht gedeelte bouw-materiaal opgetrokken zijn.

Volgens Julius zit er voor deze groep maar een ding op: de ouders overtuigen van het belang van onderwijs, zodat de volgende generatie op zijn minst een beter kans krijgt. Niet zo simpel natuurlijk, als je al geen geld hebt voor eten en een (defig) dak boven je hoofd, om dan nog geld hier te tellen voor de niet levensnoodzakelijke school ...

Zoals al eerder werd gemerkt door een heleboel mensen die erin slaagden uit de armoede op te stijgen is ook hier een combinatie noodzakelijk van meerdere factoren. Mensen moeten zelf meewerken aan hun geluk, en dat bestaat vaak uit niets anders dan elke dag weer het beste van jezelf geven en elke kans met beide handen te grijpen, zelfs indien er al zoveel kansen voorbijgekomen zijn die, achteraf gezien, een vergiftigd schenken bleken. Eens kan de kans komen betere toekomst kan bouwen. Anderzijds zijn ook deze kansen levensnoodzakelijk voor die betere toekomst. Iemand die bij elke gelegenheid, ondanks alle keiharde werken toch telkens weer het deksel op de neus krijgt, dreigt de moed te verliezen voor de echte kans opduikt, waarmee het fundament, of de volgende steen kan worden gelegd van een toch nog iets betere toekomst.

Wim.

Vandaag vertrekken we vanuit Košice naar een ons in eerste instantie onbekende bestemming "iets verder van Košice verwijderd". We worden erheen gevoerd door Jozef, en zijn dochter Veronika, die in de Noordsstraat wonen en hier bij familie op vakantie zijn. Zelf volg ik het traject achteraan in de wagen op de kaarten. Bij aankomst blijken we ons in Zehra te bevinden, een klein dorpje in de buurt van de autosnelweg van Prešov naar Levoca.

We maken er kennis met de grootvader en enkele ooms en tantes van Veronika, en worden er uitgebreid op koffie en andere drank getraceerd. Enkele van de fotografen gaan naar het hoger gelegen gedeelte van de wijk. Zelf probeer ik het lager gelegen gedeelte, die, voor zover we kunnen opmaken aan de hand van de uitleg van de mensen zelf (in een Slowaakse variant van het Romaans) en de voorzichtige Nederlandse vertaling van Jozef Veronika en Frantiska, recentelijk werd gebouwd met geld van de Europese Unie, in het lokale jargon "Brussel" genoemd. Het warme welkom lijkt voor een stuk ook op de hoop gebaseerd, dat wij vertegenwoordigers zijn van dat gulle "Brussel", en komen zien wat ze ervan gemaakt hebben.

We treffen er een vrouw aan, die een baby'tje van slechts enkele maanden, of misschien zelfs maar weken oud, aan het voeden is uit een fles, waarin duidelijk geen melk zit, maar een vloeistof die er eerder als een frisdrank uitziet. Op de moeilijk gestelde vraag, waarom ze het kind niet eenvoudigweg borstvoeding geeft, komt een moeizaam bij elkaar gepuzzeld verhaal over de jonge ouders van het kind, haar dochter en schoonzoon, die kort na de geboorte bij een auto-ongeval zijn overleden. Zelf kan ze dus geen borstvoeding geven, ze is immers de grootmoeder van het kindje. Op de suggestie het kindje door de andere vrouw te laten voeden, die borstvoeding aan het geven is, krijgen we een beledigde blik terug die ons duidelijk lijkt te moeten maken dat zoiets toch echt niet kan gedaan worden. We proberen nog een tijdje uit te vissen waarom of hoezo, maar komen er niet meer over te weten.

Er komt later nog een tweede verhaal naar boven over een overleden jong koppel, zonder kinderen, die het, om een ons nog onbekende reden niet meer zagen zitten en samen, in hun pas afgewerkte huis, zelfmoord hebben gepleegd.

Daarna probeer ik ook nog het gesprek te volgen tussen Jozef en zijn vader Bartholomé, maar het enige wat ik eruit begrijp is een aanbod om mee te drinken van hun aperitief, een aanbod dat ik, als potentieel chauffeur van dienst, beperkt aanneem in een klein glaasje.

Bij het vertrek komen we voorbij aan een plek waar voordien enkele kinderen aan het vechten geslagen waren, een gevecht dat intussen blijkbaar grondig geëscaleerd is zodat er zelfs politie op af is gekomen. De terugreis lijkt een flink stuk korter, en moe maar vrij tevreden over onze laatste dag in Slowakije hebben we ook vandaag nog enkele dingen bijgeleerd.

Wim

MEMOIRES VAN EEN MISLUKT FOTOGRAAF

In dit nummer van Ons Kommeere volgen we voor het eerst onze man-met-de-Kodak op zijn hobbellige pad naar fotografische erkenning en zijn hopeloze zoektocht naar dat ene verlossende kiekje dat hem eindelijk toegang zal verlenen tot de roetsbaan der roem. Onderweg wordt hij op pijnlijke wijze geconfronteerd met de valkuilen van het métier: zijn gulzigheid en naïviteit helpen hem daarbij niet echt vooruit...

Aflevering I: De slik en de klik
gebracht. Veel platteland en koterijen, paarden en soms een huifkar nog, gevuld als een boek met kinderen, tafereelen weggelopen uit een theater- krochten onzer kluit, uw valies te stult, met de muziek bijna hoorbaar op de achtergrond. De foto's adempakken richting armoe, revolutie en discriminatie, kwestie van uw verbondenheid met de wereld te etaleren overgoten met de romantische saus

van de vagebond.
Maar ge herpakt u want romantiek is saus voor onnozele kinderen - Roma en romantiek zijn etymologisch niet verwant - en de beelden van de Roma in de Brugse Poort staan ermee in schril contrast. Exit romantiek, intro van het merendeel van de Gentse Roma.
Een goede voorbereiding is half ge- wonnen dus je bekijkt wat foto's van Koudelka, de vrijheid én rauwheid van een rondtrekkend bestaan in beeld

zaak maar beelden blijken vaak een goed smeermiddel voor woorden, dus klik je jezelf lowcost-gewijs in een paar minuten richting Kosice, en je pakt een valies met daarin niet veel meer dan een hoop clichés en een credo "hoe armer de mensen, hoe vriendelijker ze zijn meneer" ...

Toegekomen ter plekke draai je wat rondjes tussen stad en platteland en naast de vijftig tinten grauw springt nog een zaak in het oog: als de Roma in Gent figuurlijk aan de rand van de maatschappij vertoeven is dat in en rond Kosice bovendien ook letterlijk zo. Uw netvies is door de jaren heen wel wat gewend geraakt aan beelden van armetier, maar voor je het goed en wel beseft kom je terecht in een apocalyptische setting die je grenzen verlegt: mensen die rijtje schuiven voor de dagelijkse waterbedeling.

kleine kinderen in adamskostuum of flarden van kleren, grotere kinderen met de blik van oorlogsveteranen, als copycat van hun omgeving, de geur van goor die je dagen achtervolgt, de wazige blik van lijmsnuverij, een bizarre vorm van kangoeroe-wonen met ratten die de vuilniszakken bui- ten dragen, machismo als pantser voor dit alles. Maar ook, bij wijze van contrast, de cool en de flair van de jeugd, het spel van verleiding en pose en de wonderlijke souplesse van de

wonderjaren (kijk in slow-motion): flanerende prinsessen-in-spe en jeugdige salto-mortales à volonté. Met te- midden van dit schouwspel, een tem- pel Gods, de Salezianen-tak van de zieleknijpers-maffia, vertegenwoor- digers van Spic & Span, bedoeld als symbool van hoop en verlossing, de opoffering en de eenvoud van pater Damiaan indachtig maar dan zonder de opoffering en de eenvoud, verpakt in een metershoge stalen omheining en massa's marmer... Dit alles, dames en heren, in Europa, Slowakije, Kosice, Kecerovce en Jasov, 't is maar een uurtje vliegen...

En je verslikt je in de klik, fotogra- fisch gestotter met de ramptoerist als doembeeld, en de vraag die er toe doet: wat komt deze gadjo met zijn fototoestel hier doen ? De parabel van de druppel en de hete plaat. En je denkt bij jezelf, de wereld is géén groot dorp en de Brugse Poort is dat ook niet. 't Is een enorme plas vol eilanden, van elkaar gescheiden door een zee van vooroordelen en socio-economische kloven. De Roma als schoolvoorbeeld van generatie- armoe. De geschiedenis voerde hen mee van gerespecteerde ambachts- lui over hofleveranciers van zwierige feestelijkheid en ergens onderweg kwamen de huifkarren vast te zit- ten in de modder en daarbij ook hun vrijheid, zelfrespect en economische

autonomie. De foto's van Koudelka blijken impressies van een levensstijl die grotendeels verdwenen is, bedol- ven onder massa's regels (uw domici- lie meneer? straatje-zonder-einde nr 13), de dwingende pletwals van het conformisme, de vaart der volkeren zo u wil. De bakstenen droom als nachtermerrie. Analfabetisme als pro- loog op een epiloog van gescharrel in de marge. Discriminatie en segregatie als ongelukkige bijwerking van een le- vensstijl buiten de lijntjes.

En je zoekt de wonde, met de vinger... hoe kan een volk wereldwijd zo ge- marginaliseerd raken? Dragen we met z'n allen een collectieve verantwoord- delijkheid en waar begint de zelfred-zaamheid? Zijn het de laatste bijwer- kingen van een nomadisch bestaan? Wat doet het met een mens om eu- wenlang rond te zwerven, zonder vas- te stek? Wat is de kern van de noma- dische identiteit? Je denkt wat meer op korte termijn vermoedelijk, carpe diem enzo. Spullen accumuleren is ook best vervelend, want ze vormen letterlijk ballast onderweg. Je laveert tussen steeds wisselende normen en waarden dus je klampt je vast aan een eigen ongeschreven wetboek. En waarom zou je je eigenlijk integreren, elke maand opnieuw, als een haan in de wind, als je ook gewoon authen- tiek kan blijven?

Het contrast met ons model kan niet

groter zijn: de collectieve droom van de vaste benoeming en dito hypothe- caire lening, het huis als zelfgekozen isolament, het verzamelen van spul- len als enige échte nationale sport, het vastklampen aan de Vlaamse cultuur als een drenkeling aan wrakhout. Zo- wat alles waar minister-presidenten voor staan is zonder waarde voor hen. Voila een cultUUrclash om U tegen te zeggen.

Dus je pakt uw valies richting Brugse Poort, met een handvol foto's, want de beelden van vrijheid en trots die je zocht blijken enkel nog in archie- ven te vinden, en je verslikt je in het schouwspel van de miserie. Ergens temiddenin van de regenboog vallen nog tal van beelden te sprokkelen, beelden van mensen die erin slagen de derwish-dans der armoe te ont- springen en hun kroost een betere toekomst te bieden, gebundeld in één beeld: een huis, een hekje, een vers likke verf, en als je goed kijkt, een tuin- kabouter, de mise-en-scene van een universele droom, in één beeld ver- enigd. De tinkabouters als symbool van hoop.

En 's avonds, als de weemoed komt, beseft je dat uw weg naar fotogra- fische roem niet geplaveid is met scherpe beelden van armoe maar met vage beelden van hoop.

Pieter

BINK VAN DE MAAND

‘Frantiska, 16 lentes jong, woont in de Reinaertstraat. Maakt al 15 jaar de straten van de Brugse Poort onveilig. Ons fotomodel voor deze editie.’